РЕПУБЛИКА СРБИЈА

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА

ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ И БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ

ИНФОРМАТИВНИ БИЛТЕН

БРОЈ ***3***

2013.

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од двадесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за Индок и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и притом бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:
http://bpp.uzzpro.gov.rs
БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:
http:// www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html
Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:
http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-knjige.html

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу на следећим пунктовима:

1. Немањина бр. 22-26,
   телефон: 3616-296, 3613-734 , 363-1620, 363-1104/лок. 1620 и 1104

2. Андрићев венац бр. 1,
   библиотека, телефон: 3043-078

   или електронски: **biblioteka@uzzpro.gov.rs**

Уредник: Смиља Богдановић, начелник Одељења
(smilja.bogdanovic@uzzpro.gov.rs)

Сарадници: Видосава Шундић, документалиста система базе података
Гордан Горуновић, оператер за системе базе података
Смиљана Павков, документалиста за подршку процеса обраде правних прописа
Дејан Станојловић, оператер за системе базе података
Радмила Тубин-Михајловић, оператер припреме података
Јелена Васиљевић, оператер за системе базе података

Компјутерска обрада: Радинка Мићновић, програмер софтверских решења и Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

ШТАМПА:

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ
РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
Београд, Немањина 22-26

САДРЖАЈ

1. Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и града Београда

2. Списак претплата на дневне листове, службена гласила и часописе

3. Преглед садржаја нових бројева часописа

4. Преглед старих публикација

5. Преглед нових књига

6. Листа најчитанијих књига

1

ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА БЕОГРАДА

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Указ о додели одликовања, Ордена Републике Србије на Великој огрлици, за изузетне заслуге у развијању и учвршћивању мирољубиве сарадње и пријатељских односа између Републике Србије и Руске Федерације, Владимиру Путину, председнику Руске Федерације, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Указ о додели одликовања, Ордена Републике Србије на ленти, за заслуге у развијању и учвршћивању мирољубиве сарадње и пријатељских односа између Републике Србије и Републике Јерменије, Сержу Саргасјану, председнику Републике Јерменије, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Указ о додели одликовања, Ордена Републике Србије на ленти, за заслуге у развијању и учвршћивању мирољубиве сарадње и пријатељских односа између Републике Србије и Републике Азербејџан, Илхаму Алијеву, председнику Републике Азербејџан, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Указ о додели одликовања, Ордена Републике Србије на ленти, за заслуге у развијању и учвршћивању мирољубиве сарадње и пријатељских односа између Републике Србије и Републике Белорусије, Александру Лукашенку, председнику Републике Белорусије, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Указ о додели одликовања, Ордена Републике Србије на ленти, за заслуге у развијању и учвршћивању мирољубиве сарадње и пријатељских односа између Републике Србије и Грузије, Михаилу Сакашвилију, председнику Грузије, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Указ о додели одликовања, Ордена Републике Србије на ленти, за заслуге у развијању и учвршћивању мирољубиве сарадње и пријатељских односа између Републике Србије и Републике Казахстан, Нурсултану Назарбајеву, председнику Републике Казахстан, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Указ о додели одликовања, Ордена Републике Србије на ленти, за заслуге у развијању и учвршћивању мирољубиве сарадње и пријатељских односа између Републике Србије и Киргиске Републике, Алмазбеку Атамбајеву, председнику Киргиске Републике, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Указ о додели одликовања, Ордена Републике Србије на ленти, за заслуге у развијању и учвршћивању мирољубиве сарадње и пријатељских односа између Републике Србије и Републике Молдавије, Николају Тимофтију, председнику Републике Молдавије, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Указ о додели одликовања, Ордена Републике Србије на ленти, за заслуге у развијању и учвршћивању мирољубиве сарадње и пријатељских односа између Републике Србије и Републике Таџикистан, Емомалију Рахмону, председнику Републике Таџикистан, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Указ о додели одликовања, Ордена Републике Србије на ленти, за заслуге у развијању и учвршћивању мирољубиве сарадње и пријатељских односа између Републике Србије и

Туркменистана, Гурбангулију Бердимухамедову, председнику Туркменистана, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Указ о додели одликовања, Ордена Републике Србије на ленти, за заслуге у развијању и учвршћивању мирољубиве сарадње и пријатељских односа између Републике Србије и Украјине, Виктору Јануковичу, председнику Републике Украјине, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Указ о додели одликовања, Ордена Републике Србије на ленти, за заслуге у развијању и учвршћивању мирољубиве сарадње и пријатељских односа између Републике Србије и Републике Узбекистан, Исламу Каримову, председнику Републике Узбекистан, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Указ о додели одликовања, Ордена Републике Србије на ленти, за заслуге у развијању и учвршћивању мирољубиве сарадње и пријатељских односа између Републике Србије и Боливарске Републике Венецуеле, Угу Чавесу, председнику Боливарске Републике Венецуеле постхумно, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2013

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Бурунди, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Најробију, Ивана Живковића, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2013

Закон о потврђивању Споразума о сарадњи између Владе Републике Србије и Владе Уједињених Арапских Емирата, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2013

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Уједињених Арапских Емирата о сарадњи у области одбране, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2013

Закон о изменама Закона о јавном бележништву, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2013

Одлука Уставног суда Републике Србије којом се утврђује да одредба члана 89. став 2. Закона о Уставном суду, Службени гласник Републике Србије, бр. 109/07 и 99/11, у делу који гласи: „осим судске одлуке”, није у сагласности са Уставом, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Одлука о изменама Одлуке о утврђивању састава сталних делегација Народне скупштине Републике Србије у међународним парламентарним институцијама, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2013

Одлука о успостављању дипломатских односа између Републике Србије и Краљевине Тонге, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2013

Одлука о отварању Конзулата Републике Србије у Мапуту, Република Мозамбик, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2013

Одлука о образовању Комисије за праћење безвизног режима путовања са Европском унијом, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2013

Одлука о образовању Акционог тима за израду и имплементацију стратегије и акционог плана борбе против насиља и недоличног понашања гледалаца на спортским приредбама, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2013

Одлука о условима за доделу материјалне помоћи оптуженима и осуђенима пред Међународним трибуналом за кривично гоњење лица одговорних за тешка кршења међународног хуманитарног права почињена на територији бивше Југославије од 1991. године и члановима њихових породица, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2013

Одлука о образовању Радне групе за израду Националне стратегије за борбу против тероризма и Акционог плана за њено спровођење, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2013

Решење о престанку дужности почасног конзула Републике Србије у Барселони, Краљевина Шпанија, Роберта Ривере, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2013

Решење о престанку дужности почасног конзула Републике Србије у Лими, Република Перу, Норберта Линд Петровића, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2013

Исправка Одлуке о образовању Акционог тима за израду и имплементацију стратегије и акционог плана борбе против насиља и недоличног понашања гледалаца на спортским приредбама, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2013

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације о испорукама природног гаса из Руске Федерације у Републику Србију, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2013

Закон о потврђивању Споразума између Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације о одобрењу државног извозног кредита Влади Републике Србије, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2013

Закон о потврђивању Уговора о гаранцији између Републике Србије и Кувајтског фонда за арапски економски развој (Пројекат железничка станица Београд Центар – Фаза I), Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2013

Закон о потврђивању Уговора између Владе Републике Србије и Владе Уједињених Арапских Емирата о избегавању двоструког опорезивања у односу на порезе на доходак, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2013

Закон о потврђивању Споразума између Републике Србије и Уједињених Арапских Емирата о узајамном подстицању и заштити улагања, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 3/2013

Закон о ефикасном коришћењу енергије, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2013

Закон о посебним условима за упис права својине на објектима изграђеним без грађевинске дозволе, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2013

Уредба о утврђивању Програма подршке иновативним брзорастућим малим и средњим предузећима у 2013. години, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Уредба о накнадама и другим примањима запослених у организацијама обавезног социјалног осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Уредба о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2013. години, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2013

Уредба о мерилима и критеријумима за разврставање јавних предузећа, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2013

Уредба о условима и начину доделе и коришћења кредитних средстава за подстицање квалитета туристичке понуде, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2013

Уредба о распореду и коришћењу средстава за субвенционисање заштићених природних добара од националног интереса у 2013. години, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2013

Уредба о додели подстицајних средстава привредним субјектима за развој традиционалних заната у Републици Србији у 2013. години, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2013

Уредба о изменама и допунама Уредбе о ближим условима, критеријумима и елементима за паушално опорезивање обвезника пореза на приходе од самосталне делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2013

Уредба о стандардима и нормативима за планирање, пројектовање, грађење и условима за коришћење и одржавање станова за социјално становање, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2013

Уредба о условима и начину подстицања производње и продаје путничких возила произведених у Републици Србији у 2013. години, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2013

Уредба о енергетски заштићеном купцу, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2013

Уредба о утврђивању Годишњег програма коришћења средстава Буџетског фонда за шуме Републике Србије у 2013. години, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2013

Наредба о забрани сакупљања појединих заштићених врста дивље флоре и фауне у 2013. години, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2013

Наредба о измени Наредбе о утврђивању Оперативног плана за одбрану од поплава за 2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2013

Наредба о времену отворености аеродрома за одвијање јавног авио-превоза, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2013

Одлука о изменама и допунама Одлуке о начину обрачуна и плаћања затезне камате на неблаговремено плаћене обавезе банака по основу премије осигурања депозита физичких лица, предузетника и малих и средњих правних лица, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Одлука о утврђивању Националне контролне листе робе двоструке намене, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2013

Одлука о издвајању средстава за рехабилитацију корисника пензија за 2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2013

Одлука о престанку важења Одлуке о образовању Радне групе за праћење реализације Програма мера за очување финансијске стабилности банака, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2013

Одлука о изменама и допуни Одлуке о распореду и коришћењу средстава за реализацију пројеката Националног инвестиционог плана утврђених Законом о буџету Републике Србије за 2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2013

Одлука о изменама и допунама Одлуке о највишим ценама лекова за употребу у хуманој медицини, а чији је режим издавања на рецепт, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2013

Одлука о измени Одлуке о образовању Радне групе за анализу стања и припрему предлога мера за стабилизацију и опоравак „JAT AIRWAYS" АД Београд, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2013

Одлука о образовању Радне групе за разматрање питања поновног отварања ваздушног простора изнад Косова и Метохије за цивилни ваздухопловни саобраћај, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2013

Одлука о измени Стратегије развоја интерне финансијске контроле у јавном сектору у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2013

Одлука о минималним стандардима управљања информационим системом финансијске институције, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2013

Одлука о висини јединице рутне накнаде Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2013

Одлука о висини каматне стопе на закаснелу уплату рутне накнаде, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2013

Одлука о образовању Радне групе за дефинисање националне широкопојасне мреже, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2013

Одлука о измени Одлуке о условима и начину за смањење царинских дажбина на одређену робу, односно за изузимање одређене робе од плаћања царинских дажбина у 2013. години, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2013

Одлука о усклађивању пословања Јавног предузећа „Службени гласник" Београд са Законом о јавним предузећима, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2013

Одлука о измени Одлуке о достављању Народној банци Србије статистичких података о имовини и обавезама привредних друштава која се баве пословима факторинга и форфетинга, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2013

Одлука о изменама и допунама Статута Агенције за осигурање депозита, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2013

Правилник о измени Правилника о одређивању царинских органа за царињење одређених врста робе или спровођење одређених поступака, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Правилник о изменама и допуни Правилника о подели моторних и прикључних возила и техничким условима за возила у саобраћају на путевима, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2013

Правилник о мерама које се предузимају у циљу заштите хидрометеоролошког информационог система и начину давања сагласности за приступ том систему, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2013

Правилник о начину кодирања, евидентирања и прикупљања података из државног хидролошког осматрачког система, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2013

Правилник о начину примене метода хидролошких мерења и осматрања, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2013

Правилник о начину и поступку вршења надзора над спровођењем Закона о роковима измирења новчаних обавеза у комерцијалним трансакцијама између привредних субјеката, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2013

Правилник о начину и поступку вршења надзора над спровођењем Закона о роковима измирења новчаних обавеза у комерцијалним трансакцијама између корисника јавних средстава и привредних субјеката када су корисници јавних средстава дужници, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2013

Правилник о роковима, садржају и начину достављања података о набавци и продаји нафте, деривата нафте, биогорива и компримованог природног гаса, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2013

Правилник о начину подстицања производње и продаје трактора и прикључних машина за тракторе у Републици Србији у 2013. години, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2013

Правилник о изменама и допунама Правилника о стандардном класификационом оквиру и Контном плану за буџетски систем, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2013

Правилник о изменама и допунама Правилника о условима и начину вођења рачуна за уплату јавних прихода и распоред средстава са тих рачуна, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2013

Правилник о условима, начину и обрасцима захтева за остваривање права на регрес за гориво, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2013

Правилник о систему управљања безбедношћу у цивилном ваздухопловству, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2013

Правилник о центрима за обуку и потврдама о обучености ватрогасно-спасилачког особља, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2013

Правилник о допуни Правилника о условима и начину издавања и важења сертификата за пружање услуга у ваздушној пловидби, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2013

Правилник о изменама и допунама Правилника о потврдама о обучености ваздухопловног метереолошког особља и центрима за обуку, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2013

Правилник о поступку обавештавања, односно размене података о севесо постројењу, односно комплексу чије активности могу довести до настанка хемијског удеса са прекограничним ефектима, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2013

Правилник о допунама Правилника о начину изјашњавања Агенције за приватизацију по основу пренетих акција, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2013

Правилник о измени и допунама Правилника о утврђивању Плана издавања пригодних поштанских марака и вредносница и мотива редовних издања поштанских марака и вредносница, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2013

Правилник о условима, начину и обрасцу захтева за остваривање права на премију за млеко, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2013

Правилник о изменама и допунама Правилника о информативној пореској пријави, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2013

Решење о именовању Републичког хидрометеоролошког завода за пружаоца ваздухопловних метеоролошких услуга, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2013

Исправка Правилника о методологији и начину утврђивања трошкова пружања јавне услуге, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2013

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Покрајинска уредба о изменама и допунама Покрајинске уредбе о платама, накнади трошкова, отпремнини и другим примањима постављених и запослених лица у органима Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 9/2013

Одлука о образовању Радне групе за сарадњу са Владом Републике Србије у поступку реструктурирања Електропривреде Србије, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 8/2013

Решење о утврђивању номиналног износа новчане помоћи породици у којој се роди треће дете за 2013. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 6/2013

Решење о утврђивању Програма заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта на територији Аутономне Покрајине Војводине у 2013. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 6/2013

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Одлука Уставног суда Републике Србије којом се утврђује да одредба члана 10а став 1. Закона о радним односима у државним органима, Службени гласник Републике Србије, бр. 48/91, није у сагласности са Уставом, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2013

Одлука о образовању Савета за особе са инвалидитетом, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2013

Правилник о ближим условима за тестирање крви и компонената крви, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2013

Правилник о измени Правилника о програму, начину и висини трошкова полагања стручног испита за обављање послова безбедности и здравља на раду и послова одговорног лица, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2013

Правилник о изменама Правилника о програму, начину и висини трошкова припреме и полагања стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта и стручног испита за обављање послова координатора за извођење радова, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2013

Правилник о начину и поступку достављања података о преузимању обавеза здравствених установа према веледрогеријама по основу набавке лекова и медицинског материјала и претварању тих обавеза у јавни дуг Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 19/2013

Правилник о измени Правилника о максимално дозвољеним количинама остатака средстава за заштиту биља у храни и храни за животиње и о храни и храни за животиње за коју се утврђују максимално дозвољене количине остатака средстава за заштиту биља, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2013

Правилник о изменама и допунама Правилника о начину и критеријумима за спровођење мера активне политике запошљавања, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2013

Правилник о измени и допуни Правилника о радним местима, односно пословима на којима се стаж осигурања рачуна са увећаним трајањем, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2013

Правилник о изменама и допунама Правилника о ближим условима за обављање здравствене делатности у здравственим установама и другим облицима здравствене службе, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2013

Правилник о изменама и допунама Правилника о имунизацији и начину заштите лекова, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2013

Правилник о утврђивању листе српских стандарда из области опште безбедности производа, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2013

Правилник о програму и начину полагања испита за стручну оспособљеност за обављање послова возача возила за транспорт опасног терета, саставу комисије и износу трошкова полагања испита, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2013

Правилник о утврђивању Списка психоактивних контролисаних супстанци, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2013

Решење Агенције за заштиту од јонизујућих зрачења и нуклеарну сигурност Србије, којим се овлашћује Јавно Предузеће „Нуклеарни објекти Србије", Винча, Београд, за обављање послова из области заштите од зрачења, и то: „Деконтаминација радне и животне средине", Службени гласник Републике Србије бр. 20/2013

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Покрајинска скупштинска одлука о изменама и допунама Покрајинске скупштинске одлуке о платама лица које бира Скупштина Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 7/2013

Правилник о ближим условима и начину остваривања права на новчану помоћ породици у којој се роди треће дете, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 10/2013

Решење о утврђивању Програма увођења нове информационе технологије у дијагностици и лечењу од хроничних незаразних болести и унапређења радиолошке службе на територији Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 10/2013

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени гласник Републике Србије

Одлука о проглашењу 28. фебруара Националним даном књиге, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Одлука о образовању Одбора за обележавање јубилеја 200 година од објављивања првог српског службеног гласила, Службени гласник Републике Србије бр. 20/2013

Одлука о измени Одлуке о броју студената за упис у прву годину студијских програма мастер академских студија који се финансирају из буџета за високошколске установе чији је оснивач Република за школску 2012/2013. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2013

Одлука о изменама Стратегије за прелазак са аналогног на дигитално емитовање радио и телевизијског програма у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2013

Правилник о сталном стручном усавршавању у библиотечко-информационој делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Правилник о измени Правилника о саставу и начину рада Комисије за утврђивање репрезентативности удружења у култури и о ближим условима и начину утврђивања и

престанка статуса репрезентативног удружења у култури, Службени гласник Републике Србије бр. 21/2013

Правилник о ближим условима и начину коришћења старе и ретке библиотечке грађе, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2013

Правилник о мерама техничке заштите старе и ретке библиотечке грађе, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2013

Правилник о садржини и начину вођења регистара категорисане старе и ретке библиотечке грађе, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2013

Правилник о ближим условима за стицање виших стручних знања у библиотечко-информационој делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 22/2013

Правилник о националној категоризацији спортова, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2013

Правилник о националној категоризацији спортских стручњака, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2013

Правилник о измени Правилника о спортским гранама од посебног значаја за Републику Србију, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2013

Правилник о измени Правилника о националним гранским спортским савезима преко којих се остварује општи интерес у области спорта у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2013

Правилник о врстама, начину остваривања и финансирања посебних, специјализованих програма и других облика рада и услуга које остварује предшколска установа, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2013

Правилник о начину коришћења радио-фреквенција по режиму општег овлашћења, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2013

Стратегија развоја и подршке индустрији информационих технологија, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2013

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о утврђивању Програма општег стручног усавршавања запослених у покрајинским органима у 2013. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 10/2013

Правилник о додели буџетских средстава Покрајинског секретаријата за образовање, управу и националне заједнице за финансирање и суфинансирање програма и пројеката у области основног и средњег образовања и области ученичког стандарда, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 7/2013

РАЗНО

Службени гласник Републике Србије

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом исплаћеним у јануару 2013. године, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом исплаћеним у фебруару 2013. године, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2013

Индекси потрошачких цена за јануар 2013. године, Службени гласник Републике Србије бр. 18/2013

Индекси потрошачких цена за фебруар 2013. године, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2013

Службени лист града Београда

Показатељ повећања потрошачких цена у јануару 2013. године, Службени лист града Београда бр. 5/2013

2

СПИСАК ПРЕТПЛАТА НА ДНЕВНЕ ЛИСТОВЕ, СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКА УПРАВЕ У 2013. ГОДИНИ

ДНЕВНИ ЛИСТОВИ И ЧАСОПИСИ

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	АЛО	+	
2.	БЛИЦ	+	+
3.	ВЕЧЕРЊЕ НОВОСТИ	+	+
4.	ВРЕМЕ	+	
5.	ДАНАС	+	
6.	КУРИР	+	
7.	НАШЕ НОВИНЕ: глас слободне Србије	+	+
8.	НЕДЕЉНИК	+	+
9.	НИН	+	+
10.	ПОЛИТИКА	+	+

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	+	+
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ	+	
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ	+	
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА	+	

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	ГЕРОНТОЛОГИЈА: часопис Геронтолошког друштва Србије	+	
2.	КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ: лист за књижевност и друштвена питања	+	
3.	НАЦИОНАЛНА РЕВИЈА СРБИЈА	+	
4.	PC PRESS	+	
5.	ПРАВНА ПРАКСА: часопис за примену прописа	+	
6.	ФИНАНСИЈЕ: стручни часопис за теорију и праксу финансија	+	

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	БИЛТЕН ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА	+	
2.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ	+	
3.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЈАВНОГ ПРАВОБРАНИЛАШТВА	+	
4.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	+	
5.	МЕСЕЧНИ СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД	+	
6.	САОПШТЕЊА РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ	+	

3

ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА НОВИХ БРОЈЕВА ЧАСОПИСА

МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА И ПРИВРЕДЕ

БИЛТЕН
ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА
Новембар 2012

Београд, Јануар 2013.

САДРЖАЈ

ТЕКУЋА МАКРОЕКОНОМСКА И ФИСКАЛНА КРЕТАЊА 4

I Макроекономска кретања 13

II Фискална кретања 37

Буџет Републике Србије 45

Буџет Војводине 63

Буџети општина и градова 67

Финансијски планови ООСО 73

III Јавни дуг 81

IV Методолошка објашњења 89

#197 PC PRESS

MART 2013

#197 / Mart 2013 / www.pcpress.rs

Vesti 8
IT na vrhu državnih prioriteta 18
Softveri i hardveri 20
ECDL obuka za nastavnike 104

Nokia Lumia 820

Pavle Peković

Nokia je bila lider na tržištu mobilnih telefona a *Microsoft* lider na tržištu pametnih telefona. Sada, radeći u sinergiji, pokušavaju da povrate poljuljane pozicije. Da li će im *Nokia* 820 to omogućiti?

Nexus: četvrta generacija

Voja Gašić

Google želi da uposli što više proizvođača na svom velikom projektu *Nexus*. Sada je na red došla i kompanija LG, koja je potpisala mobilni telefon zasnovan na novom *Android*-u: *Nexus* 4.

LaCie: Terabajt SSD-a

Zoran Životić

SSD diskovi su doneli veoma brz rad, ali su njihovi kapaciteti bili skromni. SSD kombinacija od čitavog terabajta više nije nedostižna, pa smo isprobali *LaCie Little Big Quadra* SSD.

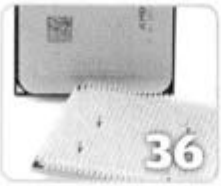

AMD Piledriver

Miloš Stamenković

Zahvaljujući činjenici da se tržište procesora sastoji iz više segmenata, AMD i dalje ima priliku da se bori za svoj deo kolača. Recimo modelima *Piledriver* („nabijač"): FX8350 i FX4300.

Sigurnost na više nivoa

Kristijan Lazić

Jesu li vaši podaci sigurni? Na jednostavno pitanje nije lako dati pouzdan odgovor – sigurnost nikada nije potpuna, ali uz malo napora možete je podići na visok nivo. Da vidimo kako.

Bolja grafika za malo para

28

Savremeni integrisani grafički adapteri, čak i oni najjeftiniji, pokrivaju potrebe prosečnog korisnika. Ipak, prava grafička kartica pruža mnogo više... a njena cena vas neće uplašiti. Ostaje samo da izaberete: NVIDIA ili ATI?

Miloš Stamenković

106 Samsung Euroforum
108 Odabrani bajtovi
111 Access bajtovi
114 Vedra strana

HTC One: Prvi pogled

Dejan Ristanović

HTC je ove godine požurio, prikazujući svoj vrhunski smartfon desetak dana pre svetskog kongresa mobilne telefonije u Barseloni. Sva kreativnost se slila u uređaj, dok o imenu nisu mnogo razmišljali - posle *One* X, *One* S i *One* V dobili smo prosto HTC *One*.

Excel 2013: Svet kroz brojke

Vladimir Cerić

Excel spada u moćne alate čije opcije ostaju tajna za većinu korisnika, koji se zaustavljaju na sumiranju liste. Verzijom 2013 *Microsoft* ih ohrabruje da naprave ključni korak unapred: moćne opcije za analizu podataka se prosto guraju pred korisnikom, ne čekajući da ih on pronađe na *ribbon*-u.

HARDVER

iMac: Na granici mogućeg 32
Miodrag Popović

Chronos: Jedan od Titana 40
Voja Gašić

WayteQ: Za zabavu i putovanje 42
Žarko Gojković

Kvantni kompjuteri 46
Voja Antonić

3D štampači ljudskih organa 50
Nadežda Veljković

Review 52
uređuje Bojan Stanojević

Asus VivoBook S200 52
Voja Gašić

Gigaset S820 53
Dejan Ristanović

NEC EA za najzahvetnije 54
Bojan Stanojević

LG: Monitor 21:9 56
Branislav Bubanja

Dell U2713: Preko HD rezolucije 60
Dejan Ristanović

PC PIX 61
uređuje Nenad Veljković

Sony Alpha NEX-6 61

PC.BIZ

Bezbednost uz video-nadzor 62
Milan Bašić

SOFTVER

Lightwave: Svetlosna talasanja 80
Stevan Josimović

Android na televizorima 90
Jovan Mirović

Photoshop i 3D tekst 92
Nenad Veljković

Uslužni programi 96
Jovan Bulajić

KOMUNIKACIJE

Ko pre domenu, njegov je 98
Vesna Knežević

ПРАВНА ПРАКСА, часопис за примену прописа
Београд, март 2013.

www.pravnapraksa.co rs
БРОЈ 3/2013

Издавач: LIBER, Београд
Главни и одговорни уредник: МИЛОРАД ДОБРИЈЕВИЋ
Уредник: др СЛОБОДАН Р. МАРТИНОВИЋ
РЕДАКЦИЈА:
Др Милан Бјелић, доц. др Саша Веселиновић, мр Дејан Јовановић, доц. др Срђан Миленковић, Драгана Бунарџић, мр Милан Миловић, др Анкица Милојевић, проф. др Мирослав Миљковић, Параскева Михајловић, мр Секула Новаковић, мр Весна Симовић, др Рајко Супум

КОНТАКТ: LIBER, п. фах 10, 11030 Београд
Тел/факс: 011/ 236 20 10, моб. 065/ 44 8888 2
E – mail: liber@verat.net pravnapraksa@ptt.rs
E – mail за установе у области образовања: sloba1965@gmail.com
ШТАМПА: ЕтноСтил, Београд, тираж 500 примерака

CIP Katalogizacija u publikaciji, Narodna biblioteka Srbije, Beograd
ISSN 1820-1075 Pravna praksa (Beograd 2004), COBISS.SR-ID 114525452

САДРЖАЈ

Никола Симоновић
РАДНИ СПОР 3

Мр Секула Новаковић
ВРСТЕ И ПРАВНА ПРИРОДА ПРЕМЕШТАЈА НАМЕШТЕНИКА 7

Др Милан Бјелић
ФИНАНСИРАЊЕ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ 11

Драгољуб Симоновић
ПРОЦЕСНОПРАВНИ КАРАКТЕР ПРОТИВТУЖБЕ 21

Драгана Бунарџић
ОГРАНАК ПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА И ПРЕДСТАВНИШТВО СТРАНОГ ПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА 25

Мр Милан Миловић
ПРИВРЕДНИ (СТАТУСНИ) СПОРОВИ 29

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ

Право на годишњи одмор запослених којима радни однос престаје по основу технолошког вишка 32
Радно време у школи 32
Право на увећану зараду на основу времена проведеног на раду у иностранству 33
Споразумни престанак радног односа државног службеника 33
Суспензија директора јавног предузећа 34

СУДСКА ПРАКСА

УСТАВНИ СУД СРБИЈЕ 35
Законска дефиниција повреде на раду 35
Избор првог председника Врховног касационог суда 36
Стављање у привилегован положај појединих идеологија и политичких опција у Закону о сахрањивању и гробљима 37
Надлежност АП Војводине у области локалне самоуправе 38
Избор чланова савета месне заједнице 38
Начин вођења Регистра јавних гласила 39

СУДОВИ ОПШТЕ НАДЛЕЖНОСТИ 40
Измена уговорених услова рада 40
Клаузула забране конкуренције 41
Споразум о престанку радног односа 41
Престанак радног односа у школи 42

Престанак радног односа намештеника ... 43
Државинска заштита ... 44
Осигурање од аутоодговорности ... 45
Објективна одговорност школе за штету коју претрпи ученик ... 45
Коначни текст Правног схватања Апелационог суда у Нишу
о застарелости потраживања накнаде штете проузроковане кривичним делом ... 46
Правни интерес за тужбу за утврђење постојања ванбрачне заједнице ... 46
Законско издржавање ... 46
Правно схватање о рачунању рока за изјављивање жалбе или другог правног лека
када странка има више законских заступника, односно пуномоћника ... 47
Право на слободу изражавања и кривична дела клевете и увреде ... 47

СУДОВИ ПОСЕБНЕ НАДЛЕЖНОСТИ ... 49

ПРИВРЕДНИ СУДОВИ ... 49

Право на судску заштиту ... 49
Поступање суда по непотпуној тужби ... 50
Накнада штете ... 50
ИОС образац и застарелост ... 50
Претпоставка о ускраћивању права на коришћење годишњег одмора ... 51
Измена уговореног отказног рока у уговору о закупу ... 51
Оправданост разлога за пропуштање предузимања процесне радње ... 52
Прекид поступка према једном од солидарних дужника ... 52
Отпремница као доказ да је роба испоручена ... 53
Подношење пријаве потраживања Агенцији за приватизацију као прекид застарелости ... 54

УПРАВНИ СУД ... 55

Правне последице поништаја решења ... 55
Захтев за заштиту извора података ... 55
Садржај решења другостепеног органа ... 55
Застарелост дисциплинског поступка по Закону о полицији ... 56

ПРЕКРШАЈНИ СУДОВИ ... 56

Карактеристике признања окривљеног у прекршајном поступку ... 56
Захтев за понављање поступка против неправноснажне одлуке ... 56
Одбачај захтева за покретање прекршајног поступка поднетог од стране неовлашћеног органа ... 57
Укидање одлуке због неразумљивости ... 58
Необрачунавање и неплаћање ПДВ ... 58
Дневна промена мењачке провизије ... 59

ЕВРОПСКИ СУД ЗА ЉУДСКА ПРАВА ... 59

Извршавање правоснажних пресуда из радних односа - Маринковић против Србије ... 59
Исплата дневница ратним војним резервистима - Вучковић и 29 других случајева против Србије ... 59

СТРУЧНА МИШЉЕЊА

МИНИСТАРСТВО РАДА, ЗАПОШЉАВАЊА И СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ ... 62

Важење колективног уговора код послодавца ... 62
Рок за враћање запосленог на рад по истеку права на неплаћено одсуство ... 62
Карактер накнаде штете за неискоришћени годишњи одмор ... 62
Допунски рад наставног особља у високошколској установи ... 63
Вођење евиденције о запосленима оспособљеним за безбедан и здрав рад ... 63

МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА И ПРИВРЕДЕ ... 64

Докази о испуњености услова за учешће у поступку јавне набавке ... 64
Поступак јавне набавке за прибављање апарата за припремање топлих напитака ... 64
Начин обрачуна затезне камате након одлуке Уставног суда којом је
конформна метода обрачуна затезне камате проглашена неуставном ... 65
Порески третман трошкова „рекреације“ запослених ... 66
Могућност отписа пореског дуга због лошег финансијског стања предузећа ... 67
Плаћање царинских дажбина за робу која се након поступка активног оплемењивања
у Србији пушта у слободан промет ... 67

ПРЕГЛЕД НОВИХ ПРОПИСА ... 69

АКТУЕЛНИ ПОДАЦИ ... 71

САДРЖАЈ

Витраж

04 ПРОЛОГ

06 ХРОНИКА

Путоказ

10 АЛБУМ: ДВОРОВИ У БЕОГРАДУ

16 ЈУБИЛЕЈ: 1700 ГОДИНА МИЛАНСКОГ ЕДИКТА

22 ЛЕТОПИС: ПРИБОЈ

24 ВОДИЧ: ЗРЕЊАНИН

28 ПОЗИВНИЦА: СРЕМСКА МИТРОВИЦА

30 ОРИЈЕНТАЦИЈА: ВРЊАЧКА БАЊА

34 ПОДСЕТНИК: ЗАВИЧАЈ МИХАЈЛА ПУПИНА

38 ЗИМОВАЊЕ: СТАРА ПЛАНИНА

42 ПРЕКО ГОРЕ: МАЛИ БЕОГРАД У БУГАРСКОЈ

46 КАТАЛОГ: НЕГОТИН

50 ИСТРАЖИВАЊЕ: ЈАГОДИН МАЛА, НИШ

Читанка

54 КОРЕНИ: СРПСКО ПЛЕМЕ НИКШИЋИ

60 ЗАБОРАВЉЕНИ: М. Ј. СТОЈИМИРОВИЋ

65 ТРАГОВИ: ИЗДАВАЧИ ЋУКОВИЋИ

70 СИМБОЛИ: ВЕНАЦ ЗВЕЗДА У ПЕТРОВАРАДИНУ

Култура

74 СВЕТИОНИЦИ: ПОЕЗИЈА РОМАНТИЗМА

82 ПАЛЕТА: СЕРГЕЈ АПАРИН, СЛИКАР

86 ЛИРА: ЛИТУРГИЈА НАД ПУСТОМ ЗЕМЉОМ

90 СТАРИ МАЈСТОРИ: МАРКО МАРКОВИЋ

94 СКИТАЧИ: „ФРАЈЛЕ", НОВОСАДСКЕ

98 СЕЋАЊЕ УЛИЦЕ: СА ПРИНЦОМ ЧАРЛСОМ

Представљање

102 ЗНАЊЕ: БЕОГРАДСКА ПОСЛОВНА ШКОЛА

106 СТУДИЈЕ: УНИВЕРЗИТЕТ „СИНГИДУНУМ"

110 ЗДРАВЉЕ: „МЕРКУР"

112 ЕНЕРГИЈА: РУДАРСКИ БАСЕН „КОЛУБАРА"

116 ПУТОВАЊЕ: „ЛАСТА"

Сйецијално издање, јануар 2013.

СРПСКА
НАЦИОНАЛНА РЕВИЈА
година I • специјално издање • јануар 2013.
www.nacionalnarevija.com

САДРЖАЈ

06 **Албум**
ЛИЈЕПО ЛИЦЕ ОТАЏБИНЕ

24 **Видиковац**
МИЛОРАД ДОДИК,
предсједник Републике

34 **Тачке ослонца**
РАЈКО КУЗМАНОВИЋ,
предсједник Академије

42 **Позивница**
ТУРИСТИЧКИ
ПОТЕНЦИЈАЛИ СРПСКЕ

52 **Водич**
БАЊАЛУКА

62 **Темељи**
ПРИРОДНИ РЕСУРСИ
КЉУЧ РАЗВОЈА

70 **Симболи**
ЗНАМЕЊА РЕПУБЛИКЕ
СРПСКЕ

Издавач:
„Принцип Прес",
Редакција: Цетињска 6,
11000 Београд
Тел.: +381 (11) 322 70 34
Факс: +381 (11) 324 56 21
office@nacionalnarevija.com
www.nacionalnarevija.com

Директор и главни уредник:
Мишо Вујовић

Заменик главног уредника:
Бранислав Матић

Технички уредник:
Александар Ћосић

Заглавље и дизајн насловне стране:
Јован Жељко Рајачић

Уредник фотографије:
Драган Боснић

Сарадници:
Милован Витезовић, Драган Недељковић, јереј Јован Пламенац, Драган Лакићевић, Бојан Мандић, Петар Милатовић, Јово Бајић, Милена З. Богавац, Војислав Филиповић, Саша Шарковић, Зоран Плавшић, Влада Арсић, Дејан Ђорић, Дејан Булајић, Роза Саздић, Дубравка Прерадовић, Жељко Синобад, Раде Бошњак

Маркетинг:
Мирко Вујовић, Ирена Столић

Пласман и продаја:
Миленко Василић

Секретари редакције:
Јелена Јовић, Драгана Димитријевић

Штампа:
„Портал", Београд

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

ISSN = 1452-6905
Национална ревија Српска
COBISS.SR-ID 139088140

14 **Пастирска**
ПАТРИЈАРХ ИРИНЕЈ

76 **Подсјетник**
МИЛЕШЕВСКА КРУНА КРАЉА ТВРТКА

84 **Живот, романи**
ГРОФ САВА ВЛАДИСЛАВИЋ

92 **Светионици**
СВЕТИ ПЕТАР ЗИМОЊИЋ

96 **Стари мајстори**
МОМО КАПОР

102 **Пјесник дјетињства и борбе**
БРАНКО ЋОПИЋ

108 **Дарови**
ТВРДОШКО ВИНО

112 **Објектив**
СЛОБОДАН КРСТИЋ

УЗ НУЛТИ БРОЈ ОВОГ МАГАЗИНА

Диктатура **љепоте и доброте**

Н*ационална ревија* ступа у Српску на празник, на Дан и Крсну славу Републике, али није гост. Сестринско издање *Србије – Националне ревије*, двомјесечник чије специјално издање (нулти број) имате пред собом је ове горе лист. Биће то магазин који је својим духом и формулом друкчији од свега што сада можете видјети у понуди. Заиста друкчији. Овдје неће бити страначке политике и кланова, црне хронике и естраде, кладионица и хороскопије, залуђивања простоте. Никаквих уплива тровачке империје кича и разврата. Ми вјерујемо да најмањи заједнички садржалац свих нас, онај „најдоњи камен овог народа", није потрошачка корпа. Нимало не потцјењујемо њен значај, али желимо да кажемо нешто важније о нама и о овој земљи која је из вишевјековног сна изронила у стварност.

Па о чему ћемо онда писати, побогу?! Путовања, баштина, култура и умјетност, туризам, симболи, приче, узорни људи, стваралоци и дјела, градови и предјели, феномени, мелодије, епохе, гастрономија, вина... Откриваћемо, и себи и добронамјерним странцима, наше умијеће живљења, цијелу једну геопоетику Српске.

„Свјесна свега и насмијешена упркос свему, *Национална ревија* ће нас бранити тамо гдје је најтеже: у нашим сопственим очима, од нас самих. Од наше равнодушности и немара, провинцијалности и негативних аутостереотипа. Предочаваће нам непобитне доказе да живимо у лијепој и важној земљи, нама најважнијој на свијету. Учиће нас да препознајемо оно позитивно, добро и лијепо у својим животима и завичајима, на улицама и зданьима, на лицима људи које свакодневно срећемо. Помагаће нам да сачувамо 'самопоштовање, које је основ сваког ваљаног самопоуздања'. Неће продавати ни таму ни ушећерену водицу. Гледаће љубавним, али реалним очима. Биће ведра али не лакомислена, озбиљна али не тешка, питка али компетентна."

Српски културни простор за нас је јединствен, изнад привремености политичких облика и граница. И српски књижевни језик, у свим његовим варијантама, биће овдје коришћен равноправно, без вештачког ијекавизирања или екавизирања ауторских гласова. Неће бити подјеле на лијеву и десну обалу, матицу и крајине, урбано и рурално, модерно и традиционално, младо и старо. Ово је магазин једне, обичне, лијепе, наше, нормалне Српске.

Ако ико икад овдје заборави зашто смо се толико борили за ову земљу, и зашто нам ни једна цијена за њу није била превисока, међу овим корицама увијек ће моћи да се подсјети. •

4

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Излазећи у сусрет све изражајнијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотека Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посреди књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектиру свима онима који желе да се стручно усавршавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа.

За овај број издвајамо:

СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1. МИСАО: књига 5, 1921.

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

МИСАО

КЊИЖЕВНО-ПОЛИТИЧКИ ЧАСОПИС

УРЕЂУЈУ:
В. ЖИВОЈИНОВИЋ и С. ПАНДУРОВИЋ

ВЛАСНИК:
М. СТ. ЈАНКОВИЋ

КЊИГА ПЕТА
СВ. I—VIII.

„МИСАО“
Књига V, свеска 5.

О КОНСЕРВАТИВНОМ НАЦИОНАЛИЗМУ

I.

Народност претставља релативно јединство у једном знатном ступњу. Узрок је томе у начину на који се у историји народност формирала. Народности су поникле из једне мешавине раса, из једног стања непрекидног кретања, из једног процеса борбе у којој јачи увек потпуно не побеђује, из једног процеса асимилирања које увек није потпуно. Народност је, у осталом као и свака социална појава, динамичка по својој природи: она постаје у току времена. Отуда се може констатовати да извесни делови постају тек једна народност или да се неколико племена и чак неколико народа стварају у један нов народ.

Наука, међутим, заборавља понекад на ову чињеницу и у својој тежњи да народност потпуно ограничи као појам, она од народа као релативног јединства чини народ као апсолутно јединство.

То наука чини по цену да не одговара свом правом задататку који има као наука. Она стаје на страну једног конзервативног или једног демократског схватања.[1]) Она налази апсолутно јединство у народности или кад народ изједначи са расом или кад сваком појединцу допусти да се определи којој ће народности припадати. У првом случају теорија је конзервативна, у другом демократска. У крајњој својој форми прва се појављује као један ауторитативан принцип, индивидуа је дужна да буде члан заједнице, с обзиром на своје порекло, друга пак као један крајње демократски принцип по коме индивидуа припада једној народности зато што хоће да припада. Први принцип је примењивала Русија у рату са Турцима 1877 према Пољацима. Она је кажњавала смрћу Пољаке који су се борили против ње као војници непријатељске војске. Други је први пут применила Француска.

Кад се погледа историски, онда се може закључити ово Националност добија значаја са појавом демократије. Историски,

[1]) Види мој чланак „О конзервативном и демократском национализму,“ „Правне расправе“. 1921.

теорија народне суверености и теорија народности појављују се као нераздвојне појаве. Онде где је ослобођен, један народ се бори са владаоцем; онде пак где још није ослобођен, он се бори за своје ослобођење; онде где још није уједињен, тражи да се уједини у једну државу. У првом случају он се позива на принцип народне суверености, њиме побеђује краља који се позива на историски принцип. У другом и трећем случају он се позива директно на принцип народности, у име њега тражи ослобођење и уједињење; оба пута тражи да сваки народ има своју самосталну државу. Принцип народне суверености и принцип народносни су две стране једног истог принципа: један пут на унутрашње односе, други пут на спољашње.

Демократизам може да да народности двојаку форму. Он може народност да схвати као заједницу коју сваки појединац себи слободно бира. То одговара крајњем демократизму. Он може народност да схвати као објективну заједницу независну од воље појединаца којој у међународним односима припада извесно право: право на самосталну државу или право на слободан развитак. У оба случаја народност постаје важна социална чињеница, добија важност коју има сам демократизам. У првом, она је постала, да тако кажемо, једно од индивидуалних права појединца; у другом, она је постала једна заједница која је постала правни субјект, која претендује у међународним односима на извесна права, као и индивидуа у унутрашњим односима. У оба случаја се дакле јасно показује веза са теоријом народне суверености. У првом, кад индивидуа бира народност бира је у име теорије народне суверености. Народна сувереност у једној својој форми значи слободу индивидуе. У другом, кад је народност једна објективна заједница, она као таква има права, у име принципа народне суверености: у име слободе једне заједнице; народна сувереност се ту појављује у форми суверености народности. Народност која је суверена са свим природно треба да има своју државу и у сваком случају могућност да развија своју индивидуалност.

II.

Али по оној историској трагичности да једна социална институција почиње да ради у смислу супротном њеној суштини, и по оној трагичности да се форма сачува и кад је садржина ишчезла, народност је добила други смисао него што га је имала у почетку; борба за народност постала је борба за интересе једне групе. Од народности, која је служила култури у пуном смислу речи, постала је институција која спутава културу. На који начин се извршио преображај национализма? На тај начин, што је национализам постао егоизам националистички (шовинизам), или што је послужио им-

перијалистичким циљевима — у међународним одчосима; што је постао бранилац старих институција с којима се не слаже демократија; што је, негирајући друштвене супротности, негирао социално питање или, кад је задахнут високом етичком концепцијом, дошао до једног патријархалног, или до једног религиозног социализма[1]) — у унутрашњим односима. Откуда се извршио тај преображај у смислу национализма? Отуда, што су људи егоистични или што се понесу својом снагом — у спољним односима; отуда, што људи воле старо, што имају у себи неки прирођени консерватизам (и то је бољи случај) или што се у својој борби за интересе људи позивају на извесне опште друштвене идеале, оне који распаљују масе — у унутрашњим односима.

У својој борби за народност, консервативни национализам се бори за јединство, за апсолутно јединство у народности. Он треба да доказује да је народност одиста апсолутно јединство, али он у ствари најчешће поставља постулат да народност буде такво јединство. Место да нам доказује шта је у ствари народност, доказује нам да народност треба да буде наш највећи интерес и да народности све потчинимо. И у том циљу он тражи помоћи код других институција које се одликују својом концентрисаношћу, својом снагом, савршеношћу свога уређења. Наравно у оним институцијама које су у интимној вези са народношћу: по своме пореклу и по своме смислу; у онима које су радиле на народносном јединству и које су подесне да раде на томе. И у том смислу консервативне националисте траже ослонца у инстинкту и извесним осећањима, у ирационалном у нашој психи што нас веже за народност и његову прошлост.

Кад се практично погледа, он нам се указује као наиван, као романтичан — у својој бољој форми, или као бранилац интереса једне групе на власти. У оба случаја он не показује разумевања за нове друштвене појаве, за супротности интереса и идеја у оквиру једне народности, за нашу тежњу да створимо према новим условима и нове институције, за наш унутрашњи преображај, за нашу тежњу да стварамо све ново и ново. Али у пркос њему, живот иде својим путем и доказује да је народност само једно релативно јединство.

У једном правцу консервативни национализам ће се позвати на потребу реда у друштву. У првој својој форми, он је строго ауторитативан. Он је за све оне социалне вредности које се одликују савршеношћу свога поретка. Као такав, он је за апсолутну монархију, пошто је то државна форма у којој је централизација власти доведена до максимума. Као такав, он је за милитаризам и, следствено, и за ред, пошто

[1]) На овој форми консерватизма овде се нећемо сада задржати.

је у војсци максимални ред, истина, механичке врсте. Будући за милитаризам он је и за рат: рат добија вредност једног средства борбе, у којој побеђује способнији, средство борбе којим себе потврђује онај народ који има по својим способностима да одиста и посто и. Као такав, он се удружује и са духовном силом која се одликује својом организацијом — са католичком црквом, пошто данас она претставља такву духовну силу.

У свима овим облицима јединства може народност да потврди до највишег ступња своје јединство. Апсолутна монархија кондензује целокупну народну снагу у један центар. Војска је пак једно оруђе којим ће један народ победити други. Католичка црква, и ако интернационалистичка, ипак, да би сачувала себе, мора чувати све традиције из прошлости По оној трагичности да себи противречимо кад је у питању наш опстанак, противречи себи и католичка црква. Место да буде непријатељ свега што ствара међу народима поцепаност, она на против одржава народности: да би одржала себе као једну стару вредност, она одржава народност.

Одиста, народност у овим институцијама налази подесно средство за свој опстанак. Као апсолутна монархија она спутава сваку слободну акцију у народу, сваки расцеп: апсолутна монархија све унифицира у политичком погледу. Исто то чини и војска и црква. У војсци има само заповести, а нема договорања; има само вишег и нижег, а нема једнаких: има само чинова, и никаквих других разлика. Пред католичком црквом пак постоји такође исти тај принцип са једном другом садржином, религиозном: сва светост концентрише се у непогрешном папи; пред црквом сви су једнаки. И ко хоће да сачува јединство, слогу у народу, тај ће са свим природно потражити помоћи од ових институција.

Консерватизам, у опште, одржава ред по сваку цену. Али ми знамо да ко одржава ред, он одржава један конкретан ред, један одређен поредак, он хоће да одржи и на власти људе који се одиста и налазе на њој једнога тренутка. Отуда он је противан сваком покрету одоздо: јер сваки такав покрет јесте покрет на супрот онима који су на власти. У овакној форми консерватизам се појављује као антидемократски покрет. Демократија значи учествовање народа т. ј. оног дела друштва који није на власти; то се обично каже: народа против власти. Консерватизам је затим у својој тежњи да одржи ред против сваке револуције. Консерватизам ће отступити од свега, али неће отступити нипошто од свога захтева да све буде у форми легалности. Он може отступити од својих захтева да одржи данашњи поредак, али неће отступити од тога да се то деси легалним путем.

Консервативни национализам тражи потврде за своју тезу

и у другом правцу. Он тражи ослонца у инстинктима и извесним осећањима. Он узима ону тезу о супротности између инстинкта и разума, боље рећи између ирационалног и рационалног као између консерватизма и прогресизма. Инстинкт нас везује за прошлост, инстинкт стваран вековима је најстабилније у нама. Ко брани инстинкте, он брани непроменљивост и непокретност у друштвеним појавама. И обрнуто, ко брани разум он брани променљивост и покретност у њима. Инстинкту одговарају оне друштвене форме које Tonnies назива заједница (Gemeinschaft) а разуму оне које он назива друштво (Geselšhaft.) Извесна осећања, а та су најјача у нама, везују нас за средину у којој смо поникли, за људе у чијем кругу смо живели и чији смо зрак удисали; друга слична овима нас везују за наше претке, за породицу из које смо поникли. Националистичко осећање носи готово исто обележје. То је наша љубав која нас веже за средину нешто ширу него што је наша; то је љубав према људима које разумемо и који нас разумеју. И између којих и свију других чинимо увек једну велику разлику. Та љубав се прелива лако у љубав према прошлости. Она има као најтипичнију форму носталгију. Та љубав у опште носи обележје сентименталности. Љубав се прелива лако у љубав према земљи Ове две љубави се тешко могу одвојити једна од друге.

Често консервативне националисте траже ослонца у религиозном осећању. Као што је познато, религија се данас обично ставља у опозицију са науком. Другим речима, она се схвата као једна застарела институција, као институција која нема са гледишта науке никаквог смисла. Ако ова супротност између религије и науке није увек тачна, она је тачна несумњиво онда кад је реч о религијама које су затворене за људски ум и које стављају религију са њеним догматима, са њеним метафизичким постулатима који су у сукобу са научним истинама. И по томе ко брани религију он најчешће брани једну стару институцију коју су стварали и оставили нам наши претци. Тиме пак брани народност: једну важну страну прошлости једне народности.

III.

Консервативни национализам је с једне стране од релативног јединства, какво представља народност, начинио апсолутно јединство, а с друге он је у свом идеализирању прошлости и у својој привржености према претцима порекао еволуцију.

Сама политичка демократија представља собом једно буђење свести код индивидуе, критичко држање према старим институцијама. По томе она већ представља извесну разноликост, диференциацију друштвену и извесне супротности у друштву. Она је затим на место једне, за тај моменат вештачке, дифе-

ренциације створила једну, за тај моменат природну, диференцијацију. Демократија је место политичке неједнакости створила социалну неједнакост. У демократији се створиле место сталежа класе. Она је решила политички проблем, створивши једнаке формалне услове за све грађане једне државе, али истовремено и поставила социални проблем, који може решити стварајући једнаке материалне (економске и културне) услове. Поред јединства у једном народу, постоје и супротности у њему. Поред општег интереса који веже све чланове једне народности постоје и посебни интереси који су у колизији једни са другима. Наивно је дакле говорити о једном апсолутном јединству и одржати га пошто пото. У ствари, радећи тако, повећавају се супротности у друштву. Треба поћи од тога да је народност једно релативно јединство у чијем оквиру постоје супротности. На тај начин ће се само и моћи да одржи јединство у народности: јер јасно је да ако хоћемо да одржимо јединство у народности, морамо помирити супротности. Докле их у првом случају, сматрајући народност као апсолутно јединство, негирамо па својом пасивношћу остављамо и даље да се развијају или чак у ствари стајемо на страну групе која је на власти и тиме непосредно утичемо на развијање тих супротности; дотле у другом случају, сматрајући народност као релативно јединство, признајемо да постоје супротности и ради тога, да бисмо спасли јединство, радимо да умањимо те супротности и да направимо компромис међу борачким странама или да стварамо уопште систем који ће уклонити те супротности.

Поред народности постоје у друштву и друга јединства: људи се у оквиру једне народности групишу према економским интересима (класе), према професионалним, идејним и т. д. Ти интереси, нарочито економски, у супротности су фактички, и ако можда идеално не морају то бити. Поред центрипеталне силе коју чини народност делају и центрифугалне силе које чине интереси економски, професионални, идејни и т. д.

Консервативни национализам у свом идеалисању прошлости и својој привржености пре цима негира еволуцију. Тиме пак у ствари негира сам себе. Народност, као и свака социална појава се једино може схватити у еволуцији. Она носи карактер релативности као и свака социална појава. То нам најбоље показује историја народности. Народности постају у току столећа под извесним социалним условима: оне се стварају постепено, оне се дакле преображавају у току времена. Оне се стварају кроз друштвене супротности и оне се исто тако преображавају кроз њих. И да ће оне вечито остати, то нико не може да тврди. Народност претпоставља известан културни ниво. Народности постају социалне силе у доба појаве демократије. Демократија пак значила је обарање старог система, револуција против окова прошлости. Демократија није поштовала

прошлост. Демократија значи високи степен свести индивидуе о себи, боље рећи свести сталежа који је био лишен политичких права. По својој суштини дакле народност се не исцрпљује само у инстинктима и осећањима којим смо везани за претке. Народност је и свест, народност је и ум. Раса се може објаснити инстинктом, породица се може објаснити инстинктом и свака заједница на крвној вези. Али се не може тиме објаснити народност која је једна врста културно-социалних заједница. И онај који узима религију као прибежиште да одбрани народност, он рђаво схвата народност и немоћан је да је одбрани. Народност није религија. И у народности не мора бити битно религија и не треба бити и није то данас. Народност никако не искључује онај дух који све ставља под критику, па и религију (а не само цркву). Народност се не исцрпљује само у томе што ћемо поштовати веру предака, већ да створимо своју. И то је најбоље поштовање предака. Истина тиме се разбија једно од старих јединстава међу члановима једне народности, али то се мора десити — кад се пробуди свест. Међутим било је потребно да се пробуди свест да би се народност подигла. С тим пак неминовно иде критичко држање према свима институцијама из прошлости.

Бранећи народност инстинктом и осећањима према прошлости и према земљи у којој живимо, према завичају, конзервативни национализам је не може одбранити и из другог разлога. На име из тога што, идући за инстинктом и осећањима ми долазимо до другог резултата него што смо хтели: ми не бранимо народност већ што друго. Идући за инстинктом, ми ћемо доћи до расе. Идући за осећањима према прошлости ми бисмо се зауставили на најближе претке и најближу средину. Идући за осећањем љубави према завичају, ми бисмо се зауставили на једном само крају. Идући за осећањима, ми бисмо завршили чак можда егоистичним индивидуализмом. Познато је да су романтичари песници национализма, али и песници индивидуализма, чак једног демонског индивидуализма (Бајрон). Психолошка подлога национализма у опште је сентиментализам. Сентиментализам међутим може лако (не увек) да постане егоизам. Тај национализам и најчистији, кад појединац успе да се изједначи потпуно са народности, значи један егоизам. Он је израз нагона опстанка једне заједнице. А идући за религијом зар нећемо отићи у правцу : чак до интернационализма? Католичка црква је по својој природи универзална. Хришћанство по својој суштини је универзално. Понекад ћемо, и можда често и чак најчешће, доспети до једног егоизма: јер религија је (данас чак по једној познатој филозофској концепцији) израз егоизма.

Идући за осећањем, зар ми нећемо данас доспети и до интернационализма? Зар цела наша култура, по својој суштини

интернационална не ствара у нама осећање интернационализма? Зар се данас једна и друга класа не удружују у својој међусобној борби?

Народност је једно релативно јединство, а не апсолутно, као што хоће да га претстави консерватизам. Он је једно поред других јединстава: поред солидарности међу члановима једнога друштва која се показује као народност, постоји солидарност друге врсте, у другим облицима. Сматрати националност као једно једино јединство, значило би негирати сву ону разноликост живота која одиста постоји: свести све друштвене односе у свој њиховој разноврсности само на једну врсту односа. Он је јединство поред кога има и супротности у друштву. Он је јединство у чијем крилу се рађају супротности интереса и идеја. Он је непотпуно јединство. Ако се реши национално питање, из тога не излази никако да су се решила сва друштвена питања. Друштвени живот има две стране: јединство и разноликост, солидарност и супротности. Без јединства је немогућ опстанак живота. Али без супротности је немогућ развитак. Потпун друштвен живот, који би имао услове за опстанак и развитак, био би онај друштвени живот у коме има и јединства и супротности. Она је једно динамичко јединство т. ј. јединство које је постало у историји, под датим условима и које се мења под другим условима и коме не може гарантовати вечност. Она је дакле релативно јединство и у погледу времена.

Тако схваћена народност омогућава решење социалног питања. Признајући супротности у друштву, ми ћемо се потрудити да нађемо помирење њихово. Ми ћемо се једном реалистичком методом борити за одржање јединства какво је народност. Такав национализам дакле више не би био романтички већ реалистички.

Тако схваћена народност не сукобљава се са захтевима интернационалног живота. Национализам и интернационализам се не само не искључују, већ и не сукобљавају. Напротив они сад чине једну целину; они се допуњују. У национализму развија се интернационализам. А у интернационализму се развија национализам Данас практично ова идеја значи за нас врло много, за нас који стојимо пред задатком да створимо Југословенство. Схватајући народност као релативно, ми ћемо бити свесни тога да можемо себе стварати само у контакту са свима народима, са свима културама. При томе ћемо наравно, зато што хоћемо да будемо јединство, да се повучемо у себе, да вршимо одабирање онога што смо примили, да све пропустимо критички кроз себе, да свему дамо отисак свога бића. С једне стране простиремо се до бескрајности, с друге концентришемо се сами у себе. Схватајући народност као релативно ми нећемо у име националног јединства порећи соци-

ални проблем, на против ми ћемо му изаћи на сусрет са пуно воље и са свешћу да решавајући социални проблем решавамо национални. Схватајући народност као релативно јединство ми ћемо и у спољним и у унутрашњим односима ставити начела демократије и то социалне демократије.

Ђ. Тасић

ИСПОВЕСТ

Еолску песму прилагодити
Грубљем наречју нашем,
Ганути нежнијим,
Па ипак силнијим звуком и знаком
Млађа и тврђа срца
Што несвесно цепте и жуде
За једним светлијим зраком
Слободе и љубави,
Беше мој сан, мој смер.

И кренух стрмим, страним стазама,
— Извијач, хаџија, откривач —
Лаких ногу и препуна срца;
И један низ заносних лета
И волшебних јесени
Обасу ме чудесима
И раскошима својим —
И древна слика, кип и натпис
Прозборише, одадоше ми тајну
И светло Слово слућеног Божанства.

На повратку сам,
У души ми брује
Нове хармоније
У руци једна нова зора,
У којој се грле Древно и Будуће...

Ко сам —?
— Најстарији и најмлађи,
Друг праотаца, премудрих, сјајних,
Најдаљих;
И друг праунука
Који тек долазе
Са новим заставама,
Новим знамењима.

Мисао

Два велика Видела
(Ох, дивна, божанствена),
За друге већ и још невидљива,
Укрстише надамном
Алемске зраке своје —
И зато сам сетан и замишљен
И моји ритмови трепере тихо,
Ко један заћутани херојски сан
Који оглашује, неодређено,
Једну победилачку, радосну,
Ал још далеку јаву.

Тодор Манојловић.

ОБРАСЦИ ВОЉЕ И СРЕЋЕ

— Одабране стране из Епиктетових начела —

(Наставак)

СРЕЋА

1). Срећа и жеља не иду никад заједно.

2). Онај који се мири с невољом јесте мудрац и способан је да схвати ствари божије.

3). Богови су створили све људе да буду срећни; људи су несрећни само својом погрешком.

4). Стража тражи лозинку свима оним који им се приближе. Чини и ти тако: Тражи лозинку од свачега што се појави у твојој уобразиљи. Једино тако нећеш бити никада изненађен.

5). Уместо што се удвараш неком богаташу, удварај се мудрацу. То ти општење неће натерати румен у лице и никада нећеш отићи од мудраца празних руку. Ако нећеш да ми верујеш, опробај.

6). Стреси, најзад, окове и, ослобођен ропства, подигни своје очи небу и реци своме богу: „послужи се мноме како ти хоћеш; не одбијам ништа што се ти смилујеш да ми пошаљеш; ја ћу оправдати твоју вољу пред осталим светом.“

7). Херкул, кад га је мучио и кињио Еуристеј, није се сматрао несрећним и вршио је све што му је овај тиранин наређивао. А ти, ти којим управљају богови, богови који су те створили, ти кукаш, жалиш се и налазиш се несрећан. Какво мекуштво!

8). На шта се жалиш? Божанство те обдарило оним што је оно имало као највише, најплеменитије, и најкраљевскије. Даровало ти је способност да на добро употребиш своје мисли и да нађеш у самоме себи своју срећу и своје право добро. Шта тражиш више?

9). Имај на уму да си ти глумац у драми, где те је писац увео на дуго или на кратко време. Ако он жели да ти изводиш улогу просјака, треба да је изводиш како најбоље знаш. Исто тако, ако он жели да изводиш улогу ћопавка, улогу кнеза или

ма коју другу. Твоје је да добро изводиш улогу личности која ти је додељена, а избор, избор те личности припада сасвим дуугоме.

10). Кад чујем да некога називају срећним зато што је у милости код кнеза, ја прво питам, шта је са њиме било. — Добио је управу над једном покрајином, — одговарају ми. Али, за бога, да ли је добио, у исто време, и све оно што би могло учинити да тај том покрајином добро управља? — Та био је претор! — Али има ли све оно што чини претора? Достојанство и положаји не праве човека срећним, већ савесно вршење дужности и користан рад.

11). Чувај се добро да, видећи неког обасутог почастима, кажем ти: чувај се добро да, заведен твојом маштом, не назовеш тога срећним. Јер, ако суштина правога добра почива једино на стварима које зависе од нас, онда ни завист, ни такмичење, нити пак суревњивост, не треба да нађу места у твоме срцу, пошто ти и не желиш да будеш сенатор или конзул, већ просто и једино слободан човек. А има само један пут који води тој слободи: Презирање ствари које не зависе од нас.

12). Је ли коњ несрећан што не може да пева? Не, био би несрећан кад не би могао да трчи. Је ли пас несрећан што не може да лети? Не, био би несрећан кад не би имао чуло мириса. Да ли је човек несрећан што не може одмах задавити лава и чинити чудеса? — Не, јер није ни саздан за то. Али човек је несрећан кад изгуби стид, доброту, осећање верности и правде, и кад су божанске црте, које су богови утиснули у његову душу, за навек избрисане.

13). Болест само спречава тело, а никако вољу, сем ако то она сама хоће. Ја сам хром, и то је сметња само за моју ногу, али за моју вољу никако. За сваки несрећан случај који би те у нечему спречавао, реци то исто. Јер ти ћеш, на овај начин, наћи да је то увек само нека сметња за другу ствар, а не и за тебе.

14). Ти не можеш бити ни Херкул нити Тезеј, да би очистио ову земљу од чудовишта! Али ти њима можеш подражавати чистећи се сам собом од чудовишта која су у теби. Јер, погледај у дно душе твоје и видећеш како су се тамо угњездили: дивљи вепар, лав, тигар, стоглава хидра. Укроти их или уништи их. Уместо Прокуста и Скриона, укроти и ублажи: бол, страх, гнев, лакомство, завист, пакост, тврдичлук, мекушство и неумереност.

16). Ти полазиш у Рим и предузимаш тај тако далеки пут само да би имао што лепши положај у друштву. Кажи ми, молим те, јеси ли икада предузео какав пут да би имао боља мишљења и боља осећања? Јеси ли икада питао кога да би поправио оно што је у теби рђаво? У које то доба свога

живота и кад се ти реши да испиташ своје помисли, своје намере? Пређи пажљиво све године свога живота и наћи ћеш да си увек радио оно исто што и данас радиш.

16). Прави свечаник нека буде за тебе онај дан, када успеш да победиш какво кушање и када отклониш далеко од себе, или бар ослабиш: гордост, напраситост, пакост, оговарање, завист, псовку, раскош, мржњу или ма који други порок који те кињи. Ово заслужује да принесеш богу жртву много и далеко више, него да си добио консулство или вођење једне војске.

17). Ако хоћеш да твоја деца, да твоја жена, да твоји пријатељи довек живе, ти си онда луд, јер то је ништа друго него хтети да ствари, које никако не зависе од тебе, зависе само од тебе. Тако исто кад хоћеш да твој слуга никада не греши, јер то би значило: да порок не буде порок, већ нешто друго. Хоћеш ли да никада не будеш обманут у својим жељама? То можеш врло лако: жели само оно што зависи од тебе.

18). Лишен си богатства, раскоши, игранки, музике и свих задовољстава, — и ти то све сматраш ненакнадљивим и неутешним губитком. Али, када изгубиш: стид, благост, оданост, скромност, душевну чистоту, — ти онда држиш да ниси ништа изгубио. Међутим, ова спољашња добра отета су ти неким спољашњим узроком, и нити је срамно, уопште, никако их и не имати, као што није срамно изгубити их. Ова друга, унутарња добра ми губимо само неком нашом унутарњом погрешком. И као што је срамота и права несрећа не имати их у себи, тако исто врло је срамно и несрећно изгубити их, кад си их већ имао.

19). Један тражи трибунство; други војводство. А ја, ја за себе тражим само стидљивост и скромност, јер ја сам слободан човек и, као такав, пријатељ богова, којима се покоравам свим срцем. Мени не треба ,дакле, да ценим ни тело, ни богатство, ни достојанство, нити ма шта страно, јер моји пријатељи богови не желе да то ценим. Да су они желели, они би учинили да све те ствари буду добре и за мене. А пошто то нису учинили, онда те ствари нису никаква добра, и ја сам у потпуној сагласности са боговима.

20). Шта све не ради један сараф да би испитао новац који му дајеш? Употреби сва чула, вид, пипање, мирис, слух. Не задовољава се да звекне новцем, једном, дваред, него силним испитивањем по звуку, просто постаје музичар. Тако, ми смо сарафи сви за оно што се нас најближе тиче. Нема пажљивости, нема бриге које не употребљавамо у тежњи да не будемо преварени. Само, што се тиче нашег разума, што се тиче испитивања наших мишљења која нас могу завести, ту смо сви немарни и лењштине, као да нас се то ни мало не тиче. Не познајемо штету која нам отуд долази.

21). Сократ је волео своју децу, али их је волео као слободан човек, имајући на уму да треба увек волети богове нада све у животу. Ево зашто он никада не учини ништа што не би било достојно ваљаног човека, нити кад се бранио пред судијама, нити када је био сенатор, нити онда када је ратовао. Али нама, нама је све изговор за нашу нискост, за наше кукавиштво: син, мајка, брат. Међутим, ми не би требали да се унесрећавамо никаквом личношћу, већ, на против, да се послужимо свима, а нарочито боговима који су нас створили да будемо срећни.

22). Ми смо сви састављени из две различите природе: од тела које нам је заједничко са животињама, и од духа који нам је заједнички са боговима. Једна природа нагиње ка свом првом пореклу и, ако ми је дозвољено тако да кажем, другом пореклу несрећном и смртном; друга нагиње ка свом пореклу, пореклу срећном и божанском. Отуда долази да ови мисле племенито, док други, и то у много већем броју, мисле само ниско и недостојно. Шта сам ја? Један човечић врло бедан и ови састојци, од којих је моје тело састављено, извесно су бедни и немоћни. Али ја имам у себи нешто далеко племенитије и зашто се онда, удаљујући се од тако високог начела, везујем за то бедно тело? Ево низбрдице готово за све људе и ево зашто има међу нама толико чудовишта, толико вукова, толико тигрова. Пази дакле, на себе и старај се да та чудовишта не превагну и не однесу победу!

23). Не дајте овде на земљи ништа за ништа. Ти желиш консулство? Треба тражити, мољакати, љубити руку овоме — ономе, чекати пред вратима дуго и упорно, слати сваког дана све нове и нове поклоне. И шта је, на крају, то — бити конзул? Ношење испред тебе дванаест снопића прутова, засести три четири пута у судници, давати игранке и гозбе светини, ето, то је све! А да би био слободан од страсти и разних смутњи, да би био карактеран и великодушан, да би могао спавати лежећи, а бдити бдијући, да не би имао узбуђења, страха, ти ништа нећеш да даш, нећеш ни прстом да макнеш!? Пресуди сам да ли си разуман.

24). Племство човеково произлази од врлина, а никако не од рођења. — „Ја више вредим него ти; мој је отац био конзул; ја сам трибун, а ти, ти си ништа!“ — Е, мој брајко! Кад би ми, случајно, били два коња и кад би ми ти казао: „мој отац је био најбржи од свих коња свога времена, а ја, ја сада имам много сена, много зоби и велелепне хамове“ — ја бих ти онда одговорио: Врло добро, пријане, али дед' да потрчимо! И према овоме, зар нема у човеку ничег што је његово лично, сопствено, као што је на пример трк у коња, према чему би се дала оценити његова способност и проценити његова вредност?

25). Кад оптужујеш Провиђење сиђи у себе самога и ти

ћеш га оправдати. По чему је то рђав човек боље гледан од тебе? Јел л' по томе што је богатији? Али, испитај његову душу, погледај какав живот проводи и, веруј ми, ти би се презрео да си као он. Тако сам говорио, пре неки дан, једном младићу, који је био гњеван због напредовања Филострогуса. — Но, — рекох му, — хоћеш ли да лежиш са Суром? — „Да ме Бог сачува од тога, — одговори ми, — пре бих пожелео да умрем!" — Е, зашто си онда љут што се Филострогус наплаћује за оно што продаје Сури? И зашто га сматраш за срећног по стварима које ти одсудно презиреш? По чему те то, дакле, Провиђење кињи, дајући ти оно што Оно има као најбоље?! Мудрост, зар није мудрост драгоценија од богатства? Никако се више не жали, нипошто више не ропћи на Провиђење, пошто имаш оно што је најдрагоценије.

26). Ништа није обичније него видети великаше који верују да све знају, ма да ништа не знају. Колико њих пливају у богатству, не желећи ни за чим а овамо и не сумњају да им недостаје нешто, најглавније. Тако, рекох једног дана једном: Ти врло добро стојиш код краља, ти имаш сијасет моћних веза. Твојим угледом можеш помоћи пријатељима и сломити врат непријатељима. — „Па, шта ми то још недостаје?" упита ме он. — Све оно што је најважније и најпотребније за праву срећу. Ти не знаш ни шта су богови, ни шта је човек; не познајеш природу добра, ни природу зла; али, оно што ће те највећма изненадити, то је да ти не познајеш себе самог!... Ах, ти бежиш, бесан си што сам ти говорио сасвим отворено. Какво сам ти зло чинио? Ја сам ти само принео огледало да сам видиш какав си.

27). Нема ни једног човека који не би, са свим природно, имао неки поуздани појам, неку поуздану идеју о добру, злу, поштењу, непоштењу, правичном, неправичном, о срећи, несрећи, о дужности извршеној и неизвршеној. Откуда се дешава, дакле, да се у овоме човек често вара, када суди неки посебан случај? То долази отуда што ми погрешно примењујемо наше опште појмове и што, махом, судимо по предрасудама које смо врло мало проучили. Лепо, добро, зло, ваљаност, поштење, право, неправо, изрази су које цео свет употребљава подједнако и пре него што се научи да их примењује разумно и правично. Отуда се рађају препирке, свађе, ратови. Ја, на пример, кажем: Ово је право. Други каже: „Не, то је неправо." Како да се сложимо? Које мерило да узмемо, па да ствар тачно пресудимо? Да ли ће то бити мишљење? Али, ево, нас двојица, и ми смо обојица сасвим другојачих, супротних мишљења. Уосталом, како би мишљење и могло бити поуздани судија. Зар и лудаци немају своје мишљење? А, међутим, ипак треба да постоји једно поуздано правило да се упозна и утврди истина, јер је немогуће да су бо-

гови оставили људе у потпуном незнању онога по чему би се управљали у животу. Потражимо, дакле, то поуздано правило, које нас једино може извући из наших заблуда и излечити нас од дрскости и лудости наших различитих мишљења! То би се правило, од прилике, састојало у примењивању особина, које придајемо извесном роду ствари, да би те особине, примане и одобрене целим светом, послужиле за поправку наших предрасуда. На пример, ми познајемо идеју добра и хоћемо да проценимо да ли је сладострашће неко добро. Испитајмо, дакле, по тој идеји добра и бацимо га на те теразије. Тегови нека буду особине добра. И шта бива: налазимо да је сладострашће лако и ми га одбацујемо, јер добро је нешто чврсто и врло тешко.

Одабрао и уредио **Дим. Фртунић**.

(Наставиће се)

ПОЛИТИЧКА РАЗМАТРАЊА

ЦРНОГОРСКЕ ПЕРСПЕКТИВЕ

Кад човек ступи на црногорско земљиште чини му се да не припада XX веку, већ да је пренесен у доба кад је створен свет, вели Рус Башмаков у своме путовању кроз српску и југословенску Шпарту, Црну Гору. На ждрелу Крстаца, уз кршне завијутке на које зјапе пећине, виде се такве панорамске слике као што их описује Данте при своме уласку у пакао. Кад се погледа са Ловћена или самог Крстаца на которски залив,

и његова местанца, чини се као да се гледа из облака на ситне играчке предмета; чини се као да се ти призори нижу из вилинских прича. „Крш и камен, ждрела, вододерине, хриди и стрме обале“ — веле географи.

Ванредни утисак овога предела имао је и своју ванредну историју, не само на државном и војничком пољу југословенске идеје, него и на пољу народне уметности, па чак и философије. И, доиста, кад путник за Црну Гору сагледа из најлепшег јадранског, которског залива вијугаве серпентине изнад којих се издиже стратегиска круна јадранског Мора — Ловћен, ако је странац обузима га осећај дивљења према лепим чудима природе, а ако је син домовине и религијско чуство респекта према нашем светом брегу Арарату, који је вековима пркосио историји према непријатељу, природи и беди да би очувао знамење наше чисте расе, језика, мисли и идеје. С оне стране Ловћена, тамо преко хрида, ждрела и главица је Зета, где је пре 10 векова прва југословенска држава, српска жупанија Немањића поникла. Она се ту родила, развијала, ширила и комадала, а и се ту није никад гасила већ под разним видовима до данас одржала против свих навала и непогода. Да Црна Гора ништа друго није дала југословенској акцији и мисли него само Његоша, она би заслужила почасно место међу осталим покрајинама. Један наш песник назвао је „алем камен Душанове круне,“ а њена историја изазвала је, поред муза наших песника, и Пушкина и Бајрона да јој нарочите песме опевају.

То је било до сада, или боље, до краја прошлог века, Црна Гора је била истесала себи место у историји своје нације и Европе особинама „чојства и јунаштва“ — ратним подвизима, очувањем и спровођењем народне мисли ослобођења и уједињења нације. Та се народна мисао од Косова очувала и спроводила народним предањима и народним песмама у спевовима Владике Његоша и кнеза Николе Петровића; у крвавим ратовима против Турака, Шваба и Латина; у борби са неплодном и суровом природом, и са бедом. Смисао и циљ живота Црногораца био је пет векова рат. Смисао ратништва оправдавала је национална идеја чувана од предања и цркве; а циљ одржавање живота ратном пљачком од непријатеља. Трагови Средњег Века још су видни и данас у изградњи и начину живота по Црној Гори. Црногорац је и данас задржао жиг вековног ратничког живота, т. ј. бистрину, каваљерство, храброст, лукавство, частољубље, склоност за препаде и изненађења. Љубав према „рођеној груди“ на којој је живео у непрекидној беди феноменална је. Има их који су живели по Америци и другде по 10 — 20 година, па ипак желе да се врате кући, да што привреде дому и да у њему умру.

Садашње „одметништво“ т. зв. „зелених“ није у основи

као што се тврди, последица Никитизма, оданости бив. краљу Николи. Већи део оних који су сад у гори, били су комите и у доба аустриске окупације. Није ни пљачкаштво које чине прави пљачкаши у свима крајевима. Оно у основи има узрок и последицу у самом црногорском схватању циља живота: герилски рат ма са киме. Ако нема непријатеља, они ће међу собом. Ради неке освете, увреде части, због начина вршења дужности кога државног органа. Крвна освета типа корсиканског. Ради ове крвне освете и сада се још одмећу и чине испаде по путевима да би осветили некога из свога братства. Четна експедиција је за њих начин и пут којим се огледа шта ко вреди. Стојан Новаковић у свом делу „Турско Царство пред Српски Устанак“ наводи примере како су црногорске чете у XVIII веку допирале до Београда, па чак и до Родопских планина.

Докле аустријска граница није била обележена, утврђена, начичкана фортицама, црногорске чете су оперисале у правцу Конавља и Дубровника (и сад се виде куће попаљене горње мале које дубровчани шаљиво називају „црногорске визит-карте“), Мостара и Требиња, Санџака и Скадра. Херметичним затварањем граница, ово је четовање-ускакање било обуздано. Али од тада је долазило преко мора довољно жита, кукуруза и пара од царева Русије. Од балканског рата па до окупације Црногорци живе од ратне материјалне помоћи савезника, Србије и своје бедне домаће привреде. Међутим примитивно наоружани, а још примитивније вођени од шефова који су били далеко од ступња развитка ратне вештине и технике, црногорци не дају ни један ратни подвиг у току последњих ратова, почев од 1912 год. и поред великих губитака. Династичка политика владаоца оставља земљу у беди, а сву интелегенцију и војску шаље у лагере. То је највећма и пресудило обртању фронта самога народа против династије Петровића.

Уједињењем Црне Горе са Југославијом ова област улази у нову периоду историје. Ново политичко уређење даје нове тешкоће самој области и целој држави.

Потсетимо, најпре, да географија Црне Горе додељује овом пределу вечито огромни војнички значај. Највећа и најпогоднија поморска ратна, а дај Боже и трговинска лука Бока Которска тек сада добија сву своју цену, кад над њоме бди несавладљива заштита Ловћена. Отуд потреба да се приморју црногорском улију вене живота и против камене природе. Даће их само море, које треба што разгранатије спојити жељезним линијама са хинтерландом. Положај Дубровника са Срђем је ништаван према Котору са Ловћеном. Али Дубровник има историју привредног, поморског и културног рада, и под Аустријом створио је два пристаништа (са Гружом за поморске линије), железнице са Херцег-Босном и Боком, па чак и локални трамвај са Гружом, електричну снагу за светлост и

грејање. Тако је Дубровник у саобраћају са Италијом и другим светским лукама, са Херцег-Босном, са Боком. По угледу на Дубровник, шта би се све могло и морало створити од црногорског приморја и Боке Которске?

Административно, политички, културно-просветни и привредни проблеми за Црну Гору биће увек на дневном реду наше државе, докле год ову област не испресецају гвоздени путеви. Питање саобраћаја доминира сва остала. Јер од саобраћаја овде зависи: измена и уновчење продуката, набавке за исхрану и живот — трговина; уношење културних потреба за развитак просвећивања; солидније и брже вршење функција управне и судске власти; борба са одметницима. Од свега овога нема ничега: нема саобраћаја, нема сигурности, нема стварне просвете. Има само, као свугде, без обзира на терен и климу, добрих гарнизона.

Основни државни проблем црногорске области је питање њене продукције. Економска продукција Црне Горе?! Нема је никакве. Тврди се статистички да је у њој само $^1/_{17}$ земљишта обрађена. Густина насељености је по 30 становника на 1 км? док у осталим покрајинама ова се густина пење до 50 (Далмација), 60 (Србија) до 82 (Војводина). Говорити о производљивости и ове седамнаестине обрадљивог терена, значи апеловати на машту и добре жеље за сваког позитивног познаваоца Црне Горе. Нема ту никакве довољне производње ни за стоку а камо ли за људство. Отуда је ту вечита беда, која се олакшава стално емиграцијом и пасивним увожењем. Црна Гора не само што нема шта да извезе, него нема довољно ни да се сама исхрани.

Најбрдовитија земља у Европи је Швајцарска, па ипак у њој је $^1/_3$ земљишта обрађена. И она нема никаквих руда ни угља, али има важних грана привредних индустрија, а нарочито индустрију странаца. Јер у Швајцарској, поред највећих европских снежних врхова, има и бујних лепих шума, пространих пашњака, бујних зелених ливада, дивљачи, много живописних језера. Свега тога у правој, ужој, Црној Гори нема. За туризам, индустрију странаца нема терена. Једино историјске успомене Срба. Све што се види то је свуда и увек сури и црни камен, камен и опет камен. Отуда и она стална сета и озбиљност становништва, жеља за бојем, тужне мелодије и гусле, класичне нарицаљке. Смех, лирска и хорска песма Шумадије и Војводине овде не цветају.

Црногорац, обдарен великим духовним и физичким способностима развијеним у вековној борби за опстанак, када је ван Црне Горе увек и свуда истеше себи место у друштву и показује успехе у животу; док у самој Црној Гори за напредак нема никаквих услова. Ни сам Његош не би, свакако, никад дао онакав израз свога генија да није често путовао по

Европи. А несумњиво је факат да ни у једном крају Југославије не постоји толико јака жеља и тежња за просвећивањем и усавршавањем.

Социолошки човек је најпре био пастир, затим пастир-ратник, ратник, па сточар, земљорадник, занатлија, индустријалац, трговац итд. Историја и економска географија Црне Горе је таква да типичан Црногорац на своме терену није још ни сточар, а камо ли земљорадник. Природа је тако оскудна у ма каквој вегетацији да он не може довољно ни стоке да одржава. Једва онолико да се исхрани и одева. Али о продаји на пијаци ни помена. О земљорадњи може још мање бити речи, сем кад хемија буде пронашла начин да на камену успевају усеви.

Црногорац, више него Херцеговац и Личанин, чини велике скокове у свима социјалним фазама, али за то му требају услови. Где год има плода од свога рада он постаје марљив радник и користан колонизатор. Пример су црногорска насеља по разним крајевима Србије. Миграције Црногораца по Југославији приказане су графички на метанастизичкој карти „Балканског Полуострва“ професора Цвијића. Да у Црној Гори нема услова за рад и развитак доказ је црногорска интелигенција, која нипошто неће да живи у своме крају. У пређашњој Русији и Србији брзо су долазили на највише положаје и заузимали видна места у држави и установама.

Сведимо.

Црна Гора је вршила једну од највећих историских улога у стварању наше садашње државе. Њене духовне и моралне особине су једна велика позитивна снага нашег националног живота. Њене борбене способности ваља искористити против националних и антидржавних елемената. Услед једне немогуће економске географије фаворизирати насељења Црногораца по другим погодним крајевима државе. Створити од Боке Которске и црногорског приморја артерије живота саобраћајем са хинтерландом и морем. Иначе оваква каква је сада, Црна Гора је за Црногорце једно мучилиште, један кавез беде због кога ће држава имати сталне тешкоће и велике пасивне издатке. Један црногорски песник негде је казао:

„Зрак Бог даде орловима
Да слободни у њем лете,
Грехота је да се кафез
За сивога орла плете.“

При обележавању области или покрајина, Црну Гору ваља спојити са околним продуктивним крајевима (без обзира на решење питања Скадра) јер овако да остане као једна административна целина, штетно је за државу и њу саму. Црногорске радне снаге ваља упутити методама рада XX века.

Др. Немања Вукићевић.

СОЦИЈАЛНО-ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД

КОМУНИСТИЧКИ ПОКРЕТ У ТУРСКОЈ
у почетку XV века.*)

3 април 1915.

Бекташи су последњи заостатак онога великог комунистичког покрета, што је извирао из заједничке племенске својине и производње и налазио, затим, хране у первобитном хришћанству, које је успело, још за живота непосредних апостола Христових, да на простору између Солуна, Велеса и Дебра заснује низ комуна, заједница, општина хришћанских. Кад је хришћанство отпочело постајати црква, т. ј. јерархија и помагати учвршћивање феудализма на штету и племенског комунизма и комунизма првих хришћанских општина, ови первобитни хришћани су прихватили тако звано богомилско учење и упорно се отпочели опирати и феудализму и црквеној јерархији. И ако хришћани, они нису хтели видети попове ни чути за поповске обреде, а цркве не само нису хтели подизати, већ су их и рушили: у Дебру су срушили и манастир и епи-

*) Из збирке: *У Скопљу. Белешке економске, политичке, социолошке, етнографске и историске.*

скопију. (И. С. Јастребова: Стара Србија и Албанија. Споменик Српске Краљевске Академије, XLI, стр. 224: не было знатныхъ церквей, которы бы ренегаты могли обратить въ мечети, не было и монастырей, чтобы сдѣлатъ изъ нихъ текке. Бывші церкви (небоньшія) оставленны на произволъ судьба разрушалисъ; ины били разрушены жителами еще въ времена христіянства, когда царила богомильская епидемія. — Богомилы разрушили „дѣбрѣскию" епископію, богомилы приняли мусульманство при первомъ же нашествіи Турокъ на Дибру.)

Ни у току неколико стотина година се богомилство није могло затрти, нити у њему угасити ненавист према феудализму који потлачава заједничку својину и према цркви која призива божји благослов за рачун феудалних поседника. А кад се на Балканском Полуострву појавила мухамеданска инвазија, богомили су, изгледа, то једва дочекали, колико из ненависти према феудализму и према цркви која је феудализму служила, толико, и још више, што су у извесним ставовима Корана добијали наду да ће феудализам бити уништен у корист заједничке својине. А то су они ставови: да земља никоме не припада до Алаху, да је нико не може присвојити и да је Алах даје људима само на привремено уживање. Богомили су то на свој начин тумачили: пошто је Бог заједнички отац свима људима, то и сви људи имају заједнички уживати земљу. Такво тумачење је код богомила стварало нарочито добро расположење према Турцима; стога су богомили у Бугарској, Тракији и Македонији били они који су долазак Турака оберучке прихватили и продирању њиховом помагали, примајући и сами мухамеданску веру: Помаци и Торбеши, који и данас не знају турскога говора, несумњиво су, бар знатним делом, стари богомили; бекташка секта пак задржала је и дандањи много којечега од свога старога богомилства.

Примајући мухамеданство — богомили су очекивали остварење својих нада.

И, одиста, још у почетку XV века тај покрет, који је у себи имао нечега од примитивног комунизма, ступа у одлучну акцију.

На обали Мале Азије, у близини смирнанског залива је Црна Планина (турски: карабуруи, а Грци су је звали стилариос). Ту се 1414 године, као што и Шер бележи, појавио један комунистички покрет, коме је на челу био Береклице Мустафа; скраћено су га звали просто Бере. Свет га је сматрао за пророка.

Покрет је истицао начело: све је општа, заједничка својина, осим жена. И за разлику од првобитног хришћанског комунизма потрошње, овај је покрет проповедао и комунистичку производњу са

комунизмом земље и свих срестава за производњу.

Тај је покрет био, за оно доба, и иначе врло модеран: 1) он је био интерконфесионалан и интернационалан, 2) за постигнуће свога циља он је организовао најефикасније револуционарно срество: силу.

Покрет је био захватио потчињене класе свих нација (Турке, Грке, Јевреје и т. д.) и свих вера (мухамеданце, хришћане и мојсијевце). Верска трпљивост је међу члановима покрета била толика, да су се они међу собом братски односили и при састајању се срдачно љубили. Береклице Мустафа је још врло често прелазио на острво Хиос и тамо се у једном грчком манастиру састајао с једним у оном времену чувеним проповедником, који је такође исповедао комунистичка начела и помагао овај комунистички покрет, следујући тиме стопама Јована Златоуста, који је, много раније још, сматрао да је заједница земље право христољубиво и богоугодно дело.

Покрет је врло брзо са револуционарне проповеди прешао и на револуционарну акцију: Береклице Мустафа је био скупио до 10.000 пешака и коњаника.

Устанак је у први мах имао успеха: прву експедицију султанове војске, коју је предводио један словенски властелин, устаници су потпуно разбили. Тек друга експедиција је постигла свој циљ: пошто је претходно села попалила и под мач ставила и жене и децу: она је могла и устанике потући а самог Береклице Мустафу распети на крсту и проносити га по околини (ради задавања страха и трепета у становништву), док у мукама није умро.

Тим покрет није био сасвим угушен.

Махмуд Бедредин, један од врло интелигентних људи тога покрета, пребегао је у европски део Турске и ту, у околини Силистрије и око Балкана, наставио комунистичку проповед и акцију.

Овај је устанак био такође потучен.

Али, колико је он био озбиљан, показује факат: да су се противу њега морале покренути јаке војске с два краја, једна од Сера (Сереза) под заповедништвом самога султана, и друга под командом Бајазит-паше од Једрена према Балкану. Тек после дугог времена су устаници разбивени а Махмуд Бедредин, који се још извесно време варакао по планинама Балкана ради образовања новога устанка, ухваћен и обешен у Серу.

У овим крајевима се и данас међу бекташима, који су несумњиво у томе покрету најактивнијег учешћа имали, сачувао најлепши спомен о чињеном покушају да се заснује братска уредба.

Они, у главном, ово причају.

Имао султан једнога доброга и ученога брата, коме је било криво што је права вера тако извитоперена, те је земља, која је, по гласу Корана, божја а Бог је уступио свима људима на заједничко уживање, постала својина појединаца а власт над људима, који треба да су као синови једнога оца равни, изметнула се у тиранију која самог Бога унижава. Почне он то јавно народу проповедати и народ пође за њим: листом је стао на страну султановог брата и одредио га за свога предводника.

Кад је султан сагледао очигледну опасност од тога покрета, он пошље у Сер (где му се овај брат налазио) судије и позва га да пред суд изиђе и пред њим одговара за своје учење.

Брат султанов се могао не одазвати томе позиву: сав је народ уза њега био, па је могао и султана збацити и братску уредбу увести. Али, он то није хтео: покоравајући се прописима Корана да пред суд изиђе кад га он позива, а с друге стране пун поуздања да ће му основаност учења његова и подударност с Кораном и сам суд признати, он пред суд изиђе. Ту је он бранио своје учење, подупирући га цитатима из Корана. Суд му је признао: да његово учење није противно Корану, напротив, да је у пуној сагласности с њим. Али, како је оно противу интереса државе и султана, суд га, ипак, осуђује на смрт.

И обешен је. А кад је с вешала скинут, сахрањен је ту, у Серу. Султан му је, по том, као брату подигао тулбе на гробу.

Тај комунистички покрет је оставио још и другога трага у народним успоменама, које су прешле већ у легенде и у бајке. По једној од тих легенди, која се чује у овим крајевима, преставља се: да је један цар оставио престо турски и ступио у братску заједницу у којој су сви људи за заједницу радили и у заједници живили. Он је век свој провео у тој заједници, радећи као и остали људи обрађујући земљу, секући дрва и т. д.

Dr. Јован Х. Васиљевић саопштава да се у некаквој мухамеданској „Књизи праве вере“ казује и ово:

„Било је 40 добрих људи, који су се непрестано молили Богу и Бог им, за то, дао моћ, да могу да виде и кроз непрозрачне предмете и у бесконачној даљини, и да знају све шта се где на свету ради. Међу тима

добрим људима био је и један цар, који се одрекао престола и ступио у ову заједницу добрих људи. Он је служио 40 година у заједници. За све време носио је на два магарца дрва сваког дана. Један товар је доносио у заједницу (комуну) а други товар је давао у размену за животне намирнице које је доносио опет у комуну".*)

Драгиша Лапчевић.

ОБРАСЦИ ВОЉЕ И СРЕЋЕ

— Одабране стране из Епиктетових начела —

(наставак)

ПРЕЗИРАЊЕ БОГАТСТВА

1). Не зависи од тебе да будеш богат, али зависи од тебе да будеш срећан. Богатство чак није увек ни право добро, а махом краткога је века. Али срећа, срећа што произлази од мудрости, вечита је.

2). Не жалости човека сиротиња, већ жеља. Исто тако човека не спасава богатство од страховања, већ разум.

3). Дете увуче руку, кроз уски отвор, у лонац, где су лешници и смокве; напуни што више може шаку и, немогући је извући тако напуњену, бризне у плач. — „Дете моје, остави пола, а извући ћеш шаку ипак доста пуну!" И човек је увек као ово дете: кад жели премного, ништа не постиже. Нека пожели мање, постигнуће.

4). Живот који тече у богатству личи на бујицу која је увек мутна, хучна, опасна и пролазна. Душа, пак, која се храни врлинама, личи на извор што избија чисто, бистро, здраво и обилно, и не пресушује никад.

5). Опомени се истине да, махом, богаташи, краљеви, тирани дају предмете трагедијама. Сиромаси се, готово, никако не појављују на нашим позорницама или, ако се и појаве, појаве се само међу певачима и играчима. Краљеви су ти што у почетку комада напредују; све им се смеши, све их почаствује, обожава. Подижу им се олтари, украшавају им се палате венцима и тракама и, на крају трећег или четвртог чина, они узвикују: „О, Цитерко, за што си ме примила?"

6). Тешко је богатима стећи мудрост, као што је тешко мудрацима стећи богатство.

7). Кад угледаш змију у златној кутији, цениш ли је и волиш ли је за то више? Зар не осећаш према њој онај исти ужас као и пре? Буди такав и према неваљалом човеку, макар га видео свег у пурпуру и злату.

8). Богови ме остављају у сиромаштву и ропству. То није из мржње коју они имају према мени, јер где би било господара који би мрзео верног слугу? То није ни из немарности, јер они не занемарују ни најситнију ствар. Него, богови хоће да ме опробају, хоће да виде: да ли у мени имају доброга војника, доброг свог грађанина. На крају, богови хоће да им ја послужим као сведочанство код осталих људи.

9) Ти си стекао мноштво лепих ствари, имаш много златног и сребрног посуђа, ти си богат. Али оно што је најбоље теби недостаје: карактер, постојанство, потчињеност божјим наредбама, мирноћа, одсуство сваке сумње и бојазни, спокојство душе. Што се, пак, мене тиче, и ако сиромашан, богатији сам од тебе. Ни мало се не паштам да постанем штогод на двору, не бринем се ни мало шта ће ко рећи краљу о мени и не ласкам ама баш никоме. Ево, то ми замењује свако богатство. Ти имаш злато и сребро, али све твоје мисли, све твоје жеље, сви твоји снови, свака твоја наклоност, свако твоје дело јесте земаљско и пузи по прашини!

СЛОБОДАН ЧОВЕК.

1) Шта прави тиранина страшним? Његове слуге, његова телесна стража наоружана мачевима и сикирама! Али, нека им се неко дете приближи, оно се неће ни мало побојати те шарене опасности. Откуда то долази? Отуда што дете не познаје опасности. А ти, ти имаш само да је познаш и да је презреш!

2). Ти си ослободио свога роба, али да ли си ти сам слободан? Да ниси роб свога блага, роб своје жене, роб неке девојчуре, роб неког тиранина или неке тиранске потркуше?

3). Ропство те а, — то је дело богатства; ропство душе, — то је дело порока. Онај који је телесно слободан, а има душу везану и спутану, најцрњи је роб. Док је онај, чија је душа слободна, залуду спутан ланцима, јер он, ипак, ужива потпуну слободу. Телесно ропство природа завршава смрћу, али душевном ропству само врлина доноси крај,

4). Одагнај од себе своје жеље, одагнај од себе бојазни, и неће више бити за тебе тиранина.

5). Ако волим своје тело, ако сам привезан за своје богатство, онда сам изгубљен и пропао, ево ме готовим робом. На тај начин издајем своју „Ахилову пету“ и одајем с које стране могу бити побеђен.

6). Пошто је слободан човек онај коме се све решава како он жели, — рече ми једног дана један лудак, — ето и

ја хоћу, исто тако, да ми све долази како ми се допада.“ — Е, мој брајко, лудост и слобода не иду никада заједно. Слобода је нешто не само врло лепо, него и разумно, и нема ништа безумније него дрско хтети да ствари долазе онако како ми желимо. Кад имам, на пример, реч Бог да напишем, морам је написати онако како се пише. Тако исто у свим стварима, свим вештинама, свим наукама. И ти хоћеш, да у највишој, најважнијој ствари, у слободи, влада ћуд и лудост! Не, пријане слобода се састоји у жељи да ствари долазе не онако како се теби допада, него онако како оне саме по себи долазе!

7). „Шта, мршави филозофе!“ — рече ми једнога дана један високи господин, — „ти се хвалишеш да си слободан и независан човек, и усуђујеш се да кажеш да сам ја роб, ја, чији су претци били увек слободни и независни! Ја, који сам сада сенатор, а био сам раније конзул; ја који сам стално у милости код краља?!“ — Велики господине докажи ми да твоји претци нису били у истом ропству у којем си и ти сада, јер, зовеш ли ти слободом: радити све оно што се не жели?

8). За неку слободу, лажну слободу, људи се излажу највећим опасностима: бацају се у море, сурвавају се са највиших кула и тврђава. Видело се да се зато и читаве вароши спале. А ти, за слободу, праву и поуздану слободу, слободу коју ти нико не може отети, нећеш ни мало ди се побринеш, нећеш ни да прстом макнеш?

9). Ми смо у животу сви као они робови што су се искрцали и дошли да посматрају представу у позоришту; они јадници, истински уживају у посматрању игре, диве се глумцима у трагедији, али су, ипак, стално неспокојни. Ено их како зверају непрестано, час на једну, час на другу страну, и кад би ко, случајно, поменуо име њиховог господара, испуне се, наједном, неким страхом и нагну бежати! И ми смо исто такви И ми се дивимо природним красотама и тај нас дивни призор очарава. Али, ипак при том, стално смо узнемирени, неспокојни, и ако се помене наш господар, на мах смо изгубљени. А шта је наш господар, пошто ми нисмо они сироти и кукавни робови? Није човек, јер како може човек бити господар човеку, као што смо ми! Наш господар? — То је страх, то је смрт, то је живот, то је сладострашће, то је бол, то је сиромаштво, то је богатство. Нека и сам Цезар пође против мене без ове и овакве пратње, и ти ћеш видети моју чврстину, моју постојаност и моју независност. Али, Цезар долази праћен својом телесном гардом, грмећи, праштећи, претећи, и ако га се ја уплашим, зар нисам и ја онда тај роб који се часком искрао и који је познао свога господара? Но, ако га се не поплашим, онда сам тек у потпуној слободи, онда сам слободан човек, раван боговима.

10). Који је тај који би желео живети у злочинству, у

неправди, у заблуди, у страху и трепету, увек завидљив, увек суревњав, увек се тужећи, увек плашљив и обманут у својим жељама и увек остављен своме неспокојству? Без сумње нико. Нема, дакле, ни једног неваљалца који не ради оно што и сам не би хтео и према томе нема неваљалца који би био слободан.

15). Један тиранин ми рече: „Ја сам господар, ја могу све!“ Ех, шта то можеш? Можеш ли дати себи бољу душу? Можеш ли ме лишити слободе, моје слободе? Шта можеш, дакле? Не зависиш ли у лађи од лађара? Не зависиш ли у својим колима од свога кочијаша? — „Цео свет ми се клања и метанише, цео свет ме двори.“ — Али, двори ли те као човека? Покажи ми неког који би те држао за таквог, који би желео из свег срца да ти је налик, који би желео да буде твој ученик, као што би желео да буде Сократу? — Али бедниче, ја бих те могао по ћефу сад одмах погубити! — Врло добро кажеш; био сам заборавио да ти се треба клањати и удварати као рђавим, злим и опаким дусима и да ти треба подносити жртве као што се приноси Грозници. Зар она нема свој олтар у Риму? Ти га, заиста, више заслужујеш него она, јер ти си опаснији и штетнији! Али, нека твоји сателити и сва галама твоја плаши гнусну светину, мене неће никако заплашити. Ја се могу плашити једино самога себе. Залуду ми претиш, рекох ти већ да сам ја слободан човек. — „Ти слободан? А како то?“ — Само ме је Божанство ослободило, једном за свагда! Мислиш ли да ће Божанство штетовати, ако његово чедо падне под твоју власт? Ти си господар овог тела, овог леша; ево, узми га! Ти, ипак, немаш никакву власт нада-мном, над мојом слободном душом!

11). Нећеш ли више да будеш у броју робова? Стреси сам своје ланце, ослободи се! Не срди се и не страхуј више! Аристид, Епаминодас, Ликург нису били прозвани: један Праведним, други Ослободиоцем и трећи Богом за то што су били богати или што су имали мноштво робова, већ једино за то што су, и ако врло сиромашни Грчку ослободили.

12). Ти си добио консулство и управљач си над читавом покрајином. Од кога си добио то консулство? Од Фелисона? А ја? Ја не бих ни живео кад бих морао живети на рачун Фелисона и подносити његову гордост и његову ропску безочност. Јер ја врло добро знам шта то значи роб који се сматра срећним и кога богатство заслепљава, — „Али ти, зар си ти слободан?“ — кажеш ми ти. — Не, радим на томе, нисам још то постигао; још не могу да погледам своје господаре поузданим погледом; још сам привезан за своје тело и, ма како наказно било, желим да га сачувам; признајем ти своју слабост. Али хоћеш ли да ти покажем једног истински слободног човека? То је Диоген. — „Откуда долази то да је он тако слободан?“ Отуда, што је он пресекао све везе које би

ропство могло имати са њиме; он се ослободио свега, одстранио све од себе и није га се ништа тицало. Ви би му потражили његово имање, он би га дао; потражили руку, он би је дао; његово тело, дао би га. Али, унаточ томе, био је врло привезан и одушевљен боговима, није ником попуштао у оданости, послушности, поштовању и потчињености према овим јединим својим господарима. Ево одакле долази његова слобода. — „Али, — рећи ћеш ти — то је усамљени пример једног јединог човека, који није имао никога и ништа, што би га привезивало за овај свет.“ — Хоћеш ли, дакле, пример једног човека који није био усамљен? Ето Сократ! Сократ је имао и жену и децу и није за то ни мало мање био слободан од Диогена, јер је он, као и Диоген, све своје моћи потчинио Закону, и само Закону, и покорности коју смо дужни Закону.

13). Има великих и малих робова. Мали су они који се заробљавају за ситне ствари, за ручкове, за станове, за ситне услуге. А велики су они који се заробљавају за консулства, за управе над покрајинама: Видиш ли оне пред којима носе секире и снопове? Ето, то су највећи робови!

14). Ти се надаш бити срећним чим добијеш оно што желиш. Вараш се. Нећеш то никада бити докле год имаш у себи исто неспокојство, исте бриге, иста страховања, исте жеље. Срећа се не састоји никако у томе да би се стекло и уживало, него у томе да се не пожели, јер се баш у томе, да се не пожели, састоји права срећа и слобода.

15). Не плаши се, и никакав човек онда неће имати за тебе ништа страшно, као ни коњ за другог коња, или пчела за другу пчелу. Зар не видиш да су твоје жеље и твоја страховања војске коју твоји господари, као у некој тврђави, одржавају у твоме срцу, да би те могли што боље потчинити? Отерај ту војску, освој и отми опет своју тврђаву и бићеш слободан.

16). Да би пресудио да ли је неки човек слободан или роб, не гледај никако на његово достојанство, јер, на против, што је човек на већем положају, тиме је самим више роб. — „Али, — рећи ћеш ми ти, ја га видим да чини све што му се допада.“ — Врло добро, али ти ја стављам до знања да је то роб који само ужива за неколико дана своје право сатурналија или чији господар није код куће. Причекај док прође празник или док се његов господар врати с пута, па ћеш видети. — „Ко је његов господар?“ — То је, за њега, сваки онај човек, који је у стању да му пружи или да му одузме оно што он воли и оно што он жели.

17). Као што најмања непажња крманоша може упропастити лађу, тако исто и најмања немарност може учинити да изгубимо сав напредак који смо постигли у изучавању му-

дрости. Будимо, дакле, на опрези. Оно што би ми изгубили, драгоценије је него лаће препуне злата и драгог камења. То је: чедност, то је безазленост, то је верност, то је постојанство, то је покоравање божјим заповестима, безћутност бола, смутњи, страховања, једном речи — права слобода.

(Наставиће се)

Одабрао и уредио — **Дим. Фртунић.**

ПОЛИТИЧКА РАСМАТРАЊА

ПРОБЛЕМ КАЧАКА

Са ослобођењем наших јужних класичних области, наследили смо и многе чудне предрасуде као и разне, абнормалне појаве које су готово деценијама па и столећима потресале државни и друштвени живот Отоманске царевине. Једна од најважнијих чињеница, која чини основ државном уређењу, јесте потпуно ујемчена јавна безбедност, без које се не могу замислити правилни и хармонични социјални односи који су и битни услов за економски и културни прогрес народни. Међутим ми тога немамо у северној половини Јужне Србије, нарочито у областима Косова, Метохије, Новог Пазара, Колашина као и свуда поред Албанске границе. Овде је традиционална појава качака, то јест одметника који у групама загрожавају јавну безбедност по путевима, нарочито на превојима, или по уским кланцима

где најрадије насрћу на путнике. Али није само ово. Ови нападају на поједина села, одакле се враћају често са читавим крдима ситне и крупне стоке, или са упљачканим покућанством. Нису ретки случајеви за нападају и на поједине многољудне градове. Ово вреди нарочито за наше градове и места дуж албанске границе. Било је случајева прошле године када је јавна безбедност била угрожена у толикој мери, да је био обустављен чак и поштански саобраћај на по неким местима; и још више, било је чак и области где се апсолутно није осећала државна власт и то у толикој мери, да нисмо имали општинску организацију, да се нису прикупљале државне дажбине и где се нису смели појавити представници државне власти. Природно је да су и државни органи предузели енергичне мере мобилишући за ту циљ целокупну полицију и војску, организујући јаке и систематске потере. Тада је дошло и путовање Министра Унутрашњих Дела, којом су приликом одржане и две конференције окружних начелника у Митровици и Скопљу. Али су скори догађаји најречитије потврдили мишљење свих трезвенијих познавалаца прилика у овим крајевима, да се, под оваквим условима и са уобичајеном праксом, не може успоставити жељени мир, јер су све предузете законске мере за угушивање тих побуна биле посве недовољне. То се је брзо доказало. Качаци су се појављивали и на даље. Путеви су опет постали несигурни и опасни. Разбојничке банде отпочеше у великим размерама свој стари и опробани посао. Села су највише страдала, нарочито нови становници који су насељени по тим крајевима. Свет је у великој неизвесности. Свуда влада страх и трепет. Путеви се потпуно умртвише, трговина посустала, услед чега се скупоћа утростручава. Али, што је најважније, живот наших грађана је постао јефтинији од пушчаног метка. Дакле, у свему су се обновиле, и то у најстрашнијим облицима, појаве из доба турског безвлашћа.

Поводом оваквог мрачног стања које данас царује у тим областима, одржана су у Београду, код министра полиције, нарочити састанци са народним посланицима из тих крајева, на којима су третирани методи које треба примењивати, да би се једном успоставили потпуно нормални односи. Није нужно да износимо овде какве су мере предлагане да би се што пре спречила ова беспримерна анархија; карактеристично је само констатовати да су се турски посланици издвојили од својих колега хришћана, јер су ови захтевали општу амнестију за све качаке, па били они војни, политички или обични злочинци. Поводом овога сматрамо за потребно да изнесемо следеће чињенице, о којима треба водити озбиљног рачуна.

Турска је, као што напоменусмо, столећима разривана од унутрашњих разорних елемената, нарочито од стране арнаутских качака, док није доживела познату катастрофу. Важно је

и веома потребно да се ми користимо њеним искуствима, која су резултат разноликих метода примењиваних са Босфора ради угушивања оваквих покрета. Нарочито је интересантна султан Хамидова влада, која је имала и сувише разноликих примера у односу са албанским бандама као и разним револуционарним покретима. Хамид је имао у Цариграду, код Јилдиз палате, огромни логор војске од самих Арнаута са нарочитом униформом. То му је била најоданија телесна гарда. На челу ове војске били су и сви официри Арнаути и то из свију племена и фисова. У турскоме двору било је подоста арнаутских великаша који су окружавали султана Хамида, а тако исто и по свима надлештвима у Стамболу. Даље, Турци су имали по свима крајевима, у којима живе Арнаути, полициске, административне и друге чиновнике арнаутске народности и неоспорно је да су сви ови скупа имали великог уплива на своје сународнике. Па ипак и то није помогло. Арнаути су се стално бунили, изазивали нереде, вршили нечувене пљачке и покоље над хришћанским елементом и врло често доводили у питање опстанак турског царства у Европи. Познате су методе султана Хамида да те нереде стишава помоћу обилатих бакшиша и других награда. Он би врло често објављивао општу амнестију која је обухватала и политичке кривце и обичне преступнике. И још више. Тада би овој султан давао мајорске и пуковничке чинове најокорелијим зликовцима, познатим вођама качака, а поред овога исти су добијали и новчане дарове као и царске ордене! И нереди би се за моменат стишавали, да се после две-три године поново појаве и то у већим размерама, са још страшнијим последицама. Употребљаване су и велике војне експедиције које су овакве немире угушивале у крви, али једно је важно: да турска влада никада није била одлучна и доследна, никада издржљива и постојана, јер би, под утицајем сентиментално-верских обзира, брзо попустила и — опет би било све по старом.

Наше ослобођење је затекло ове области са извесним изузетним режимом. Наши су били не мало изненађени кад су приметили у Митровици или Пећи да се дуван продаје на пијаци, мада је и у Турској био заведен монопол. Имало је, шта више, крајева где се није наплаћивао пораз, нити је пак вршена регрутација војника. У опште била је интересантна слика државног анахронизма. Неоспорно је да је Султан Хамид био врло мудар државник, да је одлично познавао арбанашке прилике, па ипак није хтео, нити је озбиљно покушао да изведе потпуну пасификацију арнаутских крајева и ми, не улазећи у побуде које су га руководиле да тако чини, можемо констатовати, да су Арбанаси остали вечити чир на телу турског државног организма, који је заједно са осталим деструктивним чиниоцима, врло много учинио при рушењу ове државе.

И шта видимо сада? Турски посланици саветују Министра полиције да се у свему угледа на методе Султана Хамида. Они данас препоручују оно, што су и сами некада чинили и још више, они су, види се, жељни да се и на даље безобзирце и нештедимице тамани наш народ, који је у негдашњем језгру нашег државног живота сведен на трећину. И зар смемо допустити да и данас, као и под Турцима, падају српске главе и да се уништавају наша села!... Ми се морамо најозбиљније користити свим могућим турским искуствима и према томе не смемо и сада правити некакве експерименте, који су нас иначе и сувише стали. И што је најважније, јако ће се компромивати ауторитет државних власти, који и сада није ни најмање завидан.

* * *

Потребно је да се за тренутак обазремо и на ове чињенице. Црногорци су, по своме животу, навикама и психичким цртама најближи Арнаутима и њиховом карактеру. Они су их одлично познавали и ваљда су зато према њима употребљавали и ванредно строге мере, често врло драстична средства. Тако на пример, ако би се где год нашао убивен човек, с места би у дотично село дошао вод војника и тада би командир позвао двадесет или четрдесет виђенијих грађана, построио би их у реду и онда питао за име убице. У случају неповољног одговора, војска би плотуном обалила на земљу све постројене Арнауте, па би се разишла. Неоспорно је да би се сваки културан човек јако узрујао и револтиро при помисли и на овакве мере у једној правној земљи, али колико нам је познато ова метода је налазила практичне примене и по европским колонијама, у којима и просвећени Енглези предузимају оваква средства према варварским урођеницима. Но овде је главно констатовати истину: да су црногорске власти оваквом методом, успеле да заведу ванредан јавни поредак. Код њих је јавна безбедност била изванредна. Човек је могао ићи кроз чисто арнаутске крајеве без оружја и то како дању тако и ноћу, не стрепећи за свој живот. Слично су чинили и Аустријанци. Да споменемо само овај случај. После окупације Србије нађен је, код једнога села у призренском крају, убијен један аустриски војник. Тада је војна команда принудила то арнаутско село да плати за тога војника неколико стотина хиљада круна. И кад је ова сума за неколико дана покупљена и исплаћена, тада је одред војника опколио то исто село, а други су војници довели све прваке пред командира. Аустриски официр им је казао да сместа пронађу убицу, иначе ће сви бити поубијани а село до темеља уништено. Арнаути су онога момента пронашли и довели убицу, који је, без икакве формалности, стрељан. Природно је да се доцније нису смеле појављивати такве и сличне

појаве. Јавна безбедност је била добра. Тада никоме није падало на памет да се чини оно што се данас дешава код нас.

После свега овога наше је мишљење да треба бити одлучан и енергичан у изналажењу нових средстава којим ће се што пре успоставити потпун јавни поредак и свакоме нашем становнику огарантовати личну и имовну безбедност. Досадањи експерименти, које смо примењивали, стали су нас и сувише много жртава, а наш народ је ипак доживео ретко разочарење код наших надлежних чинилаца. Не треба никада заборавити да је данас сваки Србин скупљи и драгоценији чак и од негдашњих читавих чета, јер је прави злочин и према народу и према држави дозволити да се и данас пролива српска крв и уништава и иначе руинирано материјално стање нашег сељака и занатлије. И према томе треба делати брзо, са новим методама, без икаквих сентименталних предрасуда и назаренских погледа. Истовремено, не треба изгубити из вида да сви они, који за ове рушиоце јавног поретка траже амнестију, нису државнотворни елементи, већ људи који су колико до јуче свим силама подржавали апсолутистичко-крвави турски режим прогањајући све што није турско. Природно је да се после свега овога намеће питање шта би ваљало радити; хоћемо ли се и ми послужити методама Црногораца и Аустријанаца, које су, као што смо нагласили, биле најефикаснија средства да се изврши потпуна пасификација ових крајева? Наше је мишљење познато. Ми се ни под каквим условом не смемо заваравати некаквим такозваним бесама. Место свега тога треба што пре пронаћи згодне начине. Признајемо да ова ствар није лака. Јер ту треба организовати рад у више праваца. Тај би се рад, по нашем мишљењу, имао кретати у овом правцу:

1. У свима тим крајевима завести, за извесно време, ванредне судове, како би се, кратком и брзом процедуром, осудили сви злочинци.

2. Предузети што енергичније мере да се све арнаутско становништво потпуно разоружа и обратити велику пажњу да се оружје не уноси са стране, нарочито из Албаније.

3. Границу према Албанији поседнути са што јачим војним и жандармериским одредима. А да би живот ових људи био што сношљивији, подићи јако осигуране, видне и простране карауле, а иза ових, на извесном одстојању, повеће и угодне касарне и све то повезати телефоном. Осим тога сва места на граници, где се може лако про азити, оградити бодљикавом жицом и оставити пролазе само поред царинарница где се врши међуграничи саобраћај између наше и албанске државе.

4. Све српско становништво у тим пределима наоружати и водити стално рачуна о томе да свако чува оружје које му се преда на руковање,

5. Кроз све дивљачне крајеве, насељене Арнаутима, просећи и изградити што више унакрсних путева и на извесним згодним местима организовати јаке жандармериске постаје, којим ће се контролисати и саобраћај и живот народни.

6. Сменити велики број полициског чиновништва и заменити са школованим и честитим домородцима који одлично познају прилике, нарави, обичаје, језик и психологију Арнаута, јер ће они најбоље умети да се нађу у таким приликама. Али чим се констатује за ког чиновника да је неисправан, поступити и према њему на исти начин као и према одметницима.

7. Чим се који одметне од власти, било као обичан злочинац, војни бегунац или политички кривац, с места раселити његову породицу и то у наше северне крајеве, у Бачку, Банат или где у Неготинску Крајину.

8, Све области са претежно арнаутским насељима што пре насељавати са нашим народом, а нарочито поклонити пажњу на Лаб, Дреницу, Косово, Метохију као и Подримље. Ово би требао да буде јадан од најважнијих проблема садашњице, јер ће се само на тај начин извести потпуна пасификација у свима тим областима. Али с овим стоји у вези и расељавања Арнаута који живе нарочито поред Албанске границе. Њима треба дати земљиште где на другом крају наше државе, али их никада не насељавати у већим групама, већ појединачно.

Ово би, по нашем мишљењу, били главни потези у којима би се кретао рад свих наших државних чинилаца, који су дужни да се што озбиљније посвете овим проблемом.

О. Симић.

СОЦИЈАЛНИ ПРЕГЛЕД

ЈАВНИ ЧИНОВНИЦИ

Извод: *Цивилни чиновници се не мешају у политику. — Они нису никад изборни агенти. — Нису никад ни агитатори. — Немају права да буду бирани. — Од тога се изузимају војни и морнарски официри. — Разлог овог преимућства. — Забрањено је чиновничким удружењима да траже повећања плата. — Рекрутовање чиновника за цивилну службу његовог величанства. — Писари (Clerc) прве и друге класе. — Њихово различито друштвено порекло. — Независност шефова у тој служби. — Министри и остали секретари министарских одељења. — Односи сталних секретара према њиховим министрима. — Мали број државних чиновника. — Њихова одговорност у служби спречила је да се не створи уљетачка бирократија у Енглеској.*

Г. Стева Маринковић био је љубазан да нам из свога превода књиге „Енглеска, њени непознати изгледи“ од француског писца Мернекса уступи одељак који говора о чиновништву, његовој организацији и његовом положају у енглеском јавном животу. Публикујући радо тај кратки и врло

информативни одељак поменуте књиге, ми налазимо да ће он, нарочито данас кад се у Парламенту тако живо третира о истим проблемима које додирује ова глава, бити двоструко од користи. Прво што ће указати на многе ствари које се у нас, маколико оне саме собом јасне, не увиђају и што ће, поред тога, показати пут којим ваља ударити у решавању појединих питања нашег уређења, па се спасти страшне бирократске мбре која све јаче дави нашу земљу. А друго, и ово нарочито, што ће врло драстично илустровати како ни Енглеска, тај тако радо цитирани узор, не може и не сме у свему бити копирана, јер би било лудост преносити из њеног уређења оне обичаје и установе, које су плод њеног специјалног развоја из феудалног и аристократског система у познији демократски, а за које нема никаквих услова ни разлога у нашим, сасвим другојаче посталим приликама. Оне су и тамо само један анахронизам и представљају један специфично енглески уступак традицији и конзервативним навикама енглеског друштва, а могле су остати без штетних последица само зато, што се злоупотребе не врше ни онда кад се чине уступци предрасудама и навикама. Поучно је овако напоредо, на истом месту, видети оно што може служити за узор и оно што мора служити као опомена да се при позивању на стране узоре не акцептира зато све, него да се увек чини врло пажљив избор Уредништво.

Енглеског чиновника карактерише одлика да служи цео свет а не једну странку, па ма та странка била и на влади. Он није и не може бити изборни агент. Обичајно право, ако не закон — али обичајно неписано право има толико силе колико и обнародовани закони — забрањује чиновнику да се уписује у листе привржeника неке страначке организације па ма која она била; још му се забрањује да говори јавно о дневним политичким или изборним питањима; најзад забрањује му се да врши ма какву пропаганду, било у једном било у другом смислу.

Док је „у служби", мора бити неутралан, и то истините неутралности. Шта више, све до 1874 године, један део јавних чиновника, благајници за извесне унутарње таксе, био је лишен права гласа. Тада им је била дата слобода као и свима осталим владиним чиновницима. Данас, пак, сви имају способност да бирају али немају права да буду бирани.

Као грађани, они могу бити бирани; али као чиновници не могу. Ако би неко од њих хтео да се кандидује, требало би претходно да да своју оставку. Returning officer (судија чија је дужност да врши формалности у изборним пословима) не би примио „именовање" (изјаву о кандидатури) једног „official"-а (чиновника у служби).

По некој чудној страни традиције или закона, овај пропис о неутралности примењује се само на чиновнике „цивилне службе". Од њега се изузимају војна лица (официри суво-земне и поморске војске). И ако су у служби, могу заиста да се баве активном политиком. Они се виђају на политичким скуповима и у парламенту, где бране или нападају кабинет, у ком се налазе као чланови саме њихове старешине: војни министар и први адмиралски лорд. Доста су ретки примери

војних лица у активној служби, који се служе својим политичким правима, али би могли бити многобројнији. Право да може неко имати и изборни мандат и вршити војну службу у исто време јесте заостатак старог политичког уређења Енглеске.

Још више него данас, официри су некад припадали аристократским породицама, које су својим утицајем као господари земље располагале мандатима, у готово свима изборним јединицама. Није било у интересу ове аристократије да одузму то право официрима сувоземне и поморске војске, јер су они били њена деца. Прворођени син у племићској породици улазио је у дом лордова; други неки син постајао је свештеник а свештенички чин му је затварао врата доњег дома. Ако би њихова остала браћа, која су се тукла на континенту или на мору против Француза, била стављена у положај исте политичке неспособности као и црквено лице, дошло би се до тога, дакле, да се посланичко место „трулог бурга", кад остане празно, измакне из породичних руку. Аристократској породици требало је помирити се у овом случају с тим да га даду једном свом клијенту, који би био мање сигуран него неки блиски рођак. Официрима је остало дакле право да могу бити бирани и имају га и данас, јер су га увек имали. Чиновници пак који су у току дуга времена дошли до тог права да могу бити бирани, не користе се њиме, због традиције, због преседана, пошто се „то никад није десило".

Ушавши у службу његовог величанства, да га помогну у управи његових краљевина и прекоморских домена, они не траже да изиђу из ње. Политика, која заслепљује толике француске чиновнике, не привлачи енглеског службеника. Француз ће наћи неку благонаклону владу за себе, која ће га ставити на расположење, која ће му сачувати његова права на његово место, која ће му дати једнак положај оном који је напустио или чак неки положај још боље награђен, ако не буде имао доцније изборне среће. У политици француски службеник не ставља бог зна шта на коцку; а на њу га подстиче изглед на добре приходе (посланичка плата итд), који красе живот француских политичара.

Енглески чиновник, који би покушао да постане државник, морао би да се одрече прихода од своје службе без икакве накнаде, јер енглеске посланике не плаћа државна благајна и кад су сиромашног стања, могу се надати помоћи од стране само ако припадају или народној ирској или раденичкој организацији. Дајући оставку, да би ушао у Доњи Дом, без икаквог другог прихода сем оног од његове службе, чиновник не би могао да се поврати на своје старо место, ако му бирачи не би остали верни. Активна политика би га одвела дакле пропасти. Због тога се он држи даље од ње. У

толико лакше му је не мешати се у њене интриге, у колико га ове и не запљускују. Политика не мучи чиновника, тражећи од њега да свршава послове који немају везе с његовом административном службом. Њему су наметнуте дужности и прва од свих је неутралност; али се поштују његова права а нарочито прво од свих, његова независност. Не води се истрага о томе како гласа; али исто тако није дужан да наређује како ће други гласати. Мора пазити толико да не открије своју наклоност за кабинет колико и за опозицију. Није ни радикал ни униониста, он је у краљевој служби. Међутим краљ не припада ниједној странци. Његови чиновници морају се показивати уздржљиви у својој малој сфери као што то чини само његово величанство у својој. Странка тренутно на власти не прави од чиновника људе који ће терати преда се гласаче ка гласачким кутијама. Она не допушта да се они доводе у незгодан положај нити их натерује на то.

Кад је већ једном добио положај, чиновник „цивилне службе“ има још само да врши свој „office,“ реч која хоће да каже „дужност.“

Па како он долази на положај?

Од 1855 године, постоји нарочита „комисија цивилне службе,“ чија је дужност да рекрутује особље за централне административне установе. У почетку чланови ове комисије бирали су по свом личном нахођењу лица, која су упућивали старешинама ових административних установа за чиновнике. У 1870 години та самовољност је замењена стечајем.

Постоје две класе енглеских јавних чиновника. Нижа се рекрутује међу младићима, који су свршили своје науке у колежима (Grammar School), т. ј. у заводима за средњу наставу; виша међу ученицама универзита (Оксфорд, Кембриц, Лондон, и т. д.), који су добили диплому. За сваку од ових категорија испит је различит. У прву се може ући до 22 године, а у другу до 24.

У Француској сваки чиновник, само ако није врло рђаве среће или крајње неспособности, успева готово увек да пређе из нижег реда у виши, ако не на други начин а оно бар по броју година у служби. Ове чиновничке класе имају везе међу се у Француској. На против, у Енглеској, оне су одвојене једна од друге или се додир међу њима врши у најбољу руку преко грлића толико уског да овај пушта једва да прођу годишње три или четири лица. Како комисија за цивилну службу именује годишње 300 чиновника друге класе, само један од сто од ових може с разлогом да се нада преласку у прву класу. Преписивачи ће готово сви остати преписивачи за све време своје каријере. Они су као трупни подофицири, којима би било готово немогуће да постану официри.

Ако је готово херметички затворена одозго, друга класа

званичника је отворена одоздо, да би могла примити писарске помоћнике (assistant-clerk), мале помоћне званичнике, који се узимају за најмања места, од 18 година старости и то према расписаном стечају. Ови пак писарски помоћници добијају се у добром делу из најниже категорије Boys-clerks, у коју се узимају дечаци од 14 до 16 година.

Шефови енглеских административних служби не би били људи, ако се не би руководили при избору својих службеника само обзирима стварне вредности конкурената. Без сваке сумње оно што Французи зову „piston" (лице које препоручује) утиче на постављење и у самој Енглеској. Али утиче много мање или не утиче готово ништа на унапређење. „Препоруке чланова парламента и сваке друге утицајне личности, које тражи неки службеник сматраће се, каже уредба од 1867 године, као признање његове невредности од стране заинтересованих лица."

Извесно је да се овај пропис не поштује увек. Ма колико да хоће да буде правичан, министар ће водити рачуна о интересовању, које ће показивати према једном његовом подчињеном чиновнику неки његов пријатељ, неки његов колега или неко лице у опште, коме он лично хоће да буде пријатан. Не би било деликатно употребити против овог штићеника препоруку његовог заштитника, кад је учињена у четири ока, у највећој поверљивости. Баш због тога што лица, која могу да траже услуге, знају да би тиме могла довести у незгодан положај административног шефа, на кога се обраћају, „piston" — ова посредовања су доста ретка. Енглески министри не одређује нарочите часове за примање специјално намењене томе, да слушају молбе и да дају обећања.

Уосталом, они располажу непосредно с ма о места. Казали смо већ да је средњи број годишњих постављења у другој класи службеника три стотине. У првој класи тај број достиже с муком до туцета, и то три или четири по унапређењу, а осам или девет по стечају. Срећна је то земља, у којој државне службе узимају тако мали број људи за службено пискарање!

Како им својим мешањем политичари не сметају у раду, енглески јавни чиновници не осећају потребу, која се у опште осећа у другим земљама, да изазивају ово мешање у своју корист.

У начелу, старешине могу отпуштати своје чиновнике по свом нахођењу. Али у ствари чиновнику је осигурана сталност. Стечено право заузимањем места је неповредљиво, докле год чиновник врши своју стручну дужност. Ако би био жртва какве неправде, имао би права да се жали судовима против старешине који му је учинио ту неправду. Али се ови спорови никад не дешавају, јер се несумњиво не газе туђа права нити се чине очигледне неправде.

Енглески министри не доводе себе у положај да доживљују да им суд ништи њихова акта, као што то чине француски министри, који се излажу врло често цензури државног савета.

Као што енглески чиновник не може употребити појединачно политички утицајне људе у своју корист, исто тако се не може обратити колективном молбом на ове утицајне људе. Чиновничка удружења немају права постављати услове за гласање својим члановима у корист овог или оног кандидата. Пре четрдесет година од прилике, био је упућен циркулар посланичким кандидатима за општи избор, где им се тражило: да ли би били расположени, у случају ако би били изабрани, да повећају плату поштанским службеницима. Одмах су били кажњени отпуштањем из службе оба секретара која су ставила свој потпис на овај циркулар И од тог тренутка до данас се није нашао ни један министар да их врати у службу.

Никакав политички притисак на чиновнике и никакво мешање чиновника у политику, то су дакле два начела која важе у Енглеској и њихово увођење у живот могло би се пожелети на Континенту.

Писари (clerk) прве и друге класе, помоћни писари (assistant clerk), дечаци писари (boy-clerk) чине особље канцеларија централних административних служби и њихових инспекција. Ко управља овим канцеларијама? Ко доводи у склад њихов рад, да би се из њега извукла највећа корист?

То је по један високи чиновник, који у пет државних секретаријата носи титулу сталног државног секретара, а у Board-овима титулу сталног секретара.

Стадан је, јер га не постиже кабинетова судбина. Педесет и неколико лица енглеског министарства позива „на власт" први министар и они се с ње повлаче с њим заједно. Стални државни подсекретар или стални секретар не подлежи променама у политици. Он остаје и даље на свом положају, да представља и даље административне традиције дотичне државне гране. По пореклу је или неки писар (clerk), који је показао у тој служби неку вишу вредност или је још понајчешће неко лице, које је дош о споља, ван струке, и кога су назначиле његове способности за тај положај. Његово високо место се даје само по избору, који се оставља министру потпуно на вољу. Овде би могла постојати бојазан да политика не учини своје, а то није увек оно што је лепо и добро. Али изгледа да енглески министри умеју доста добро да избегну њеном кобном утицају, кад имају да учине тако важан корак за јавно добро, као што је избор административног старешине једне велике државне гране.

Заиста, већина сталних секретара задржавају под новим кабинетом функције, које су им биле поверене под претходним

кабинетом супротне политике. Кад би било друкше, њихова сталност би била само на речима. Енглески државни календари на пр. за 1911 годину показују, да се стални секретари нису променили од 1904 године у министарствима државне благајнице, просвете, пољопривреде и грађевина. Међутим, у 1904 години, први министар је био г. Балфур, а у 1911 години г. Аскит. При том државна благајница је државно министарство и то политичко у највећем степену; министарство просвете је једно од оних, где се води најжучнија битка између конзервативаца и радикала, јер радикали подржавају све дисидентске верске секте у грозначавој зависти према државној цркви и у рђавом расположењу према конзервативцима, који се наслањају на ову цркву. Ипак ова два ста на секретара г. Балфура у оба ова велика политичка министарства, могла су наставити служити под г. Аскитом, а да ништа не жртвују од свог достојанства. Зашто? С тога што су службе које су вршили под конзервативцима, биле чисто административне и што су службе које врше под радикалима, чисто административне и најзад што им ни први нису тражили а ни други им не траже да воде политику.

Као директор административног особља у министарству, стални секретар мора пружити у свом послу сву своју сарадњу министру, кога му парламент даје за старешину. Он ће се упознати са свима законским предлозима свог министра; и ако се не сваже с њиховим духом, његова је дужност ипак да их усаврши у појединостима и у том посу не изостаје; ако види у извесној мери неку опасност, која се спрема, рећи ће одмах. Биће повереник, који зна чувати тајну за све оно што ће чути. Али сва мишљења, на која ће га навести његово искуство и његова исправност, неће га везати за министарску одговорност. Он је у положају који се у извесним погледима може упоредити с помоћником државног тужиоца француске републике, чије је перо зависно, али чија је реч слободна. Стални секретар има своју слободу говора при претресању свих односних питања с министром; али кад је једном завршена дискусија о једном питању, он има још само да учини да се изврши од његовог особља оно што је министар решио.

У припремању појединости за примену закона и уредаба не сметају му разни кабинетски шефови, подшефови и поверљиви секретари, који облеђу око француских министара. Све се наде полажу на њега самог да посао буде добро свршен. Он подноси рачун о својим актима, јер министар мора да води надзор над свим оним што се ради; али се не може полагати право на то да он мора показати најбољи начин како да се сврше послови, јер министар не мора да ради све. Политичару припада давање правца као мрнару с крова његове лађе; а администратору припада администрација као инжињеру руковање парним казанима и машинама на лађи.

Ова подвојеност политике и администрације у два готово аутономна дела, повезаних међу се сконом сталног секретара, могла би створити једну бирократију, која би с енглеским карактером, који толико пази на форму, несумњиво заплетала много више ствари него што то раде континенталне бирократије.

Срећом за њу, Енглеска је избегла ову несрећу. Има за то да захвали својој административној децентрализацији и тој чињеници што су њени чиновници сачували одговорност за своја дела.

Министарства и остале велике централне административне службе (изузимајући поштанску) имају скупа само око двадесет хиљада чиновника[1]) у свима својим канцеларијама и инспекцијама, пошто остале чиновнике јавних служби постављају било месне власти било корпорације, које су примиле на се отправљање ових служби.

Двадесет хиљада је сувише мали број за стварање једне штетне државне бирократије.

Сем тога, ових двадесет хиљада нису анонимни делови једне неодговорне целине. Оно што чини бирократију тако тиранском и одвратном долази отуда што жртве не могу никад знати коме треба да пребаце зло, које им је учињено. Једном извесном приватном лицу учињена је нека неправда. Од кога? Од стране администрације. Ко је та администрација? То је цео канцеларски свет и према томе није нико. Нижи чиновник се заклања иза свог непосредног старешине, а овај иза свога и кад изгледа да одговорност пада на највишег чиновника, она се баца, ако не на само лице које се жали, оно на неку комисију, на неку авет, коју је још теже ухватити него саме канцеларске људе, јер против чланова ових комисија нема никакве могуће санкције.

Код Енглеза, за сваки степен постоји по једна одговорност. Министар мора знати за све велике административне послове, који могу да засецају у политику. Стални секретар решава сва административна важна питања; остала према својој природи не долазе до њега. Постоји за њих један писарски шеф (Chief Clerk) а иза њега долазе старији писари (Senior Clerk); ови пак долазе испред писара прве класе. Сваки од ових чиновника има више или мање широке надлежности, у којима под својом одговорношћу доноси решења, сходно преседанима и уредбама. Кад се појави неко ново питање, мора поднети извештај о њему свом старешини, да би примио од њега упуство за рад. Али за све оно што спада у обични посао његове службе, решава он сам, и ако се превари, од-

[1]) Енглеска је трошила до великог европског рата само 85 милиона на чиновнике цивилне службе, не обухватајући у тај број ни поштанске ни царинске чиновнике.

говоран је за то. Грађанин, коме би неко надлештво проузроковало неку штету, не би питао узалуд: ко је то? Именовао би му се чиновник који је погрешио и кога би могао да тужи за накнаду штете. И ако би овај тражио да се заклони иза својих старешина, одговорило би му се да се њихова одговорност додаје само његовој, али да не отклања његову, даље, да нису имали право што су поверили деликатне надлежности једном неспособном човеку, али да главна кривица остаје његова, који је злоупотребио своја права и своје дужности.

Чиновништво, зауздано одговорношћу, није могло остати бирократско, јер битна особина бирократије састоји се у томе, да учини узалудним свако тражење одговорности и да стави свет пред једну штетну авет, која нестаје, кад се пружи рука да се ухвати.

КОМУНАЛНИ ПРЕГЛЕД

О ЗАКУПИМА ЗГРАДА

Оскудица станова и навала нових обитељи на вароши нарочито веће, општег је карактера у данима после овог страшног рата. Узроци су различити. Као најглавнији је тежња за великим зарадама, које се указују данас, када је после толиког застоја у производњи за масу и после толиког пустошења цео свет у потреби и тража робу и рад колико му се тражи. За Београд важи још као разлог и то, што је постао престоницом једне велике државе; сви разлози, који иначе постоје за ово наваљивање ка већим варошима у овом су случају потенцирани. И данас се има са овим околностима, а њих је врло много, рачунати при решењу питања сукоба два основна принципа модерног друштва, наиме принципа слободе кретања и принципа стечених права својинских. До сада су ова два начела ишла заједно, али данас оскудица у постојећим зградама и грађењу нових довела је дотле, да се законодавац пита како ће то зло отклонити. На једној страни постоји велики прилив варошких становника, од којих новији досељеници све веће и веће закупне цене могу нудити, а с друге стране су пређашњи ранији становници, који се осећају потиштени овим приливом нових суграђана и моле за заштиту. Заштита коју они траже двојаке је приираде: социјалне и економске; наиме они траже да не буду прекомерном утакмицом у повећању кирије принуђени да спадају на све горе и горе станове па евентуално и да варош напусте, а с друге стране траже да буду заштићени од експлоатисања од стране сопственика зграда, који се могу

у јачој мери користити све већим и већим тражењем станова Законодавцу, према томе остају на расположењу две мере: прва је да суспендује принцип слободе кретања т.ј. да забрани даље досељавање и дуже бављење од неколико дана у туђој вароши, односно да изврши ревизију свију досељених у варошима па да извесним категоријама (по разлогу бављења) нареди исељавање у место из кога су дошли. Друга је мера да оштети стечена права квиритарне својине кућевласника, дајући заправо постојећим закупцима да остану у стану по законски нормираној цени. Међутим и једна и друга правна мера није довољна да правилно реши истакнуто питање. Очигледно је, да је економска мера једина у решењу овог питања а то је форсирано изграђивање зграда. Једно се зло лечи само тако кад му се узрок уклони; узрок овој невољи и сопственика и закупаца лежи у оскудици станова — њих дакле треба изграђивати. Правне мере, према овде истакнутоме, смеју као и увек послужити само и једино као привремене и помоћне а никако као једине. Па кад држава сматра себе за позвану да употреби власт, силу у решењу сукоба газда и кирајџија очигледно је, да је тим пре на њој дужност да приступи свом величином своје моћи директном решењу овог питања т. ј. помагању изграђивања. Правне мере никад нису дефинитивно решавале социјална и економска питања. Живот социјални и економски гура као грдна жива сила и свака правна мера мора бити само привремена, док се на један начин правилног схватања општег интереса не реши постављено питање.

У моменту васпостављања српске власти по ослобођењу Краљ. Србије 1918 год. меродавни државни фактори затекли су у земљи хаос друштвени и економски, што га је рат за собом оставио. Ваљало је дакле у политици брже мислити но икада, а посао је био тако велики. И сасвим природно дошло се је на идеју, да се у колико је год више могућно одржи status quo ante bellum — па да се по том приђе санирању прилика. Овом идејом руковођен законодавац, донео је закон о закупима 17 апр. 1919 год. Овај закон садржавао је у себи поглавито два начела: прво, предратни закупци задржавају и даље право закупа, и друго, закупци плаћају предратну кирију повећану по предвиђеној скали. Као што се види и једно и друго начело су чисто правне природе при чему и једно и друго иде на штету својинских права кућевласника Међутим ни једном јединoм одредбом није се покушало приступити економском решењу питања: умножавање зграда. Али како је овај закон по свом временом дејству био лимитован то је се с правом могло очекивати да ће он ускоро добити један допунски закон о обавезном подизању јавних грађевина и о помоћи у изграђивању приватних. Један од недостатака овог закона јесте тај што се ни једном одредбом није поку-

шало решити и друго питање, које стоји у тесној вези са овим, на име питање досељавања. Са свих страна, под најразличитијим мотивима досељавало се нарочито у Београд. Оно што се није хтело допустити сопственицима допустило се заштићеним кирајџијама. Видећи навалу нових досељеника, закупци су издавали поједине делове закупљене зграде под баснословне цене, упоређено са оним што су они сопственику зграде плаћали — и ово је био први пораз који је доживео правни поредак у реконструисаној држави.

Ну не мањи скандал представљала је и скала повишења предратних закупа. Кад је већ установио био пом. закон некретност предратног закупца онда је требало ограничити се само на ту привилегију пређашње обитељи. Али не. Грешка која се често јавља у нашем привредном законодавству и овде је се показала. У место да такве законе праве економисти и правници заједно — овај поменути закон даје утисак да су га, као и многе друге, правили суви правници. На ову нас мисао гони посматрање скале за повећање кирије. Без икакве способности да оцене страшно упадљиву појаву девалвације нашег новца, законописци су начини и скалу као да је стање економских вредности истоветно са оним пре рата и уместо да одређење ове скале учине еластичним они су га начинили стагнантним за све време трајања овог закона. Последица овога је била, да су примане кирије тако незнатне биле, да честито нису стизале ни за оправку зграде и исплату порезе и дугова на имању. Слика је била ова: уместо правог господара имања, који је штедећи од уста одвајао пару по пару да сагради оно крова себи и кирајџији над главом — јер су поштена богатства код нас пре рата поглавито штедњом и скакањем вредности имања постајала — сада је прави господар имања био закупац. Он је вукао ренту колику хоће од те зграде помоћу пазакупа. Шта више могао је некажњено злоупотребљавати закупљену зграду и врећати сопственика до миле воље — законодавац није нашао за умесно да изложи закупца могућности, да изгуби заштиту из поменутог закона ако се од стране надлежне власти ово утврди. Постојеће одредбе Казненог законика за ове случаје показале су се као недовољне — а то се унапред могло знати.

Епилог свих ових неправди и недаћа, што их је овај закон створио сопственицима зграда био је — нагла продаја непокретних имања нарочито у Београду. Сопственик имања, који је и за време рата гладовао због мораторног стања и животарио правећи дугове, требао је и сада то исто да продужи ad infinitum.. Остало му је, да се спасава једино — продајом. Али то и јесте зло, и то двојако: правно и политичко. Остављајући да о првом доцније говоримо овде ћемо подвући оно друго. Нови сопственици имања на пр. у Бео-

граду у огромној већини су они, који, пореклом из непријатељских држава, доносе у себи клицу експлоататора нове средине — и сва корист од будућег Београда припашће не онима, који су се крвнички борили и страдали за ову земљу, већ непријатељима њеним. Грешка политичка је очигледна: Београд ће овим а због овога и надаље губити српско-словенски карактер и личиће све више на Пешту; с друге пак стране некадашњи притежаоци непокретне својине постали су бескућници са свом недогледношћу последица.

Увиђајући зло од оваког једностраног и неразмишљено донесеног закона о закупима, Кр. Влада годину дана доцније од појаве његове почела је путем уредаба да исправља неправде. Скала повећања предратне кирије попета је нешто мало; повећања се крећу између 25% и 150%. У времену, када је куповна моћ новца спала на $^1/_{10}$ т. ј. када су се све намирнице па и наднице скочиле у цени, поскупили, за десет па и више пута, ова побољшана скала далеко је од тога, да створи уверење код власника да је влада успела да правилно оцени стање ствари. Сем овога повећања кирије, пом. уредбе су регулисале питање кад се може закупац лишити закупа, утврђујући да то може бити: а) када сопственик има потребу да сам станује у својој кући јер је раније становао у туђој и б) кад сопственик хоће да зида нову зараду или умножи станове у старој. Ово последње требало је да значи омогућавања подизања нових грађевина. Питање уклањања закупца који злоупотребљава законску заштиту кирајџије, остало је нерешено као и спречавање нових досељавања.

Ову уредбу Мин. правде допунила је неколико дана доцније издата уредба Мин. за социј. политику. Она је покушала да регулише питање о издавању у пазакуп, даље питање о досељавању и реквизицији. Она је сем тога хтела да заштити сопственике од намерног оштећења стана од стране закупца дајући у том случају сопственику право да закуп откаже. Сву бригу о извршењу ове уредбе имао је на себе примити истом уредбом установљени Одбор за станове покрај кога стоји и једно саветодавно тело. Поменути одбор није ништа друго него суд и тај суд покрај све скромности посла што га задаје питање односа сопственика зграда и закупца састављен је на пр. у Београду из председника, одн. потпр. општине и четири виша чиновника из четири предвиђена министарства. Њима дакле овај судски посао треба да буде придат уз редован. Они се сазивају у седницу једанпут недељно а по потреби и више пута. Жалбе на одлуке Одбора за станове подносе се Министру за социј. политику чије су одлуке извршне.

Остављајући на страну сву добру вољу Министарства за соц. политику да колико толико унесе правде у ово питање, које је тако једнострано и непотпуно решио брзо донесени

закон о закупцима од 1919. год. — морамо констатовати, да ова уредба има на себи све знаке на брзу руку грађених норми палијативног карактера. Због тога нећемо је тако строго ни ценити.

Али данас, када се ближи крај важењу ове уредбе а тиме и предвиђеном провизоријуму, с правом се има очекивати да се питање оскудице зграда, које не престаје са пом. уредбом, стави на здраву основу. Пре свега желети је, да то питање више не третирају опасне уредбе већ дубоко смишљени закон, јер уредбе и кад би биле добре ипак својим начином постајања руше веру у стабилност правног поретка, будући су израз аутократизма. Озбиљан закон а не уредбу треба дати, у толико пре што су дојакошње норме значиле насртај на приватну својину путем ниске ренте и реквизиције. Не треба се варати, озакав поступак са сопственицима непокр. имања са зградама води обескуражењу пропријетера у борби против покренутог бољшевизма. Треба се строго држати принципа одржања социјалне правде и добро одмерити замах сваке одредбе. Не могу се људи, који морају живети у једној вароши, оставити без крова над главом али се исто тако не могу и не смеју тиранисати и експлоатисати сопственици зграда. Каква би фатална погрешка била данас за нашу државну власт када би она и надаље од првога маја о. г. а после свега искуства што смо га за ове две године огромне скупоће имали са трговцима — хтела заштитити и даље закупце кафана, хотела и дућана. Под заштитом невољних не смеју се провући они, којима никаква заштита не треба сем ако влада жели да се обележи као банкократска.

Питање оскудице станова биће поведено путем правог решења ако се свестрано обради питање изграђивања нових зграда. Како је данас услед скупоће материјала и радне снаге тешко приватнима да нађу потребни капитал, то би се новим законом прво држава и општина имале обвезати да подигну до 1 нов. 1922 г. све потребне зграде за канцеларије и тиме ослободе приватне станове. Сем тога оне би имале, да изграде и станове за своје чиновнике, пошто уклоне из Београда и других вароши оне досељене, који су јој непотребни. Најзад држави и општини морало би се ставити у задатак да изграде мале станове за сиромашни свет, јер ће, од приватних подигнути, мали станови бити врло скупи.

Да би и приватни за то време зидали потребно је да државна власт обезбеди:

1) довољну количину материјала за грађење по што је могуће јевтинију цену;

2) потребне капитале на зајам, и

3) сигурност, да та нова грађевина неће бити покрај свега ризика грађења, отимана сопственику из права својине

путем реквизиције, која је у самоі ствари депосесија. Ово последње врло је важно, јер је на жалост и до сада и без реквизиције непокретна својина била и покрај одредаба Грађанског законика без правне сигурности. Нови закон сем тога имао би да разради и све одредбе директног стимулирања за грађење нових зграда на пр.: дати сопственику право, да слободно може располагати станом у коме станује у својој кући ако подигне себи нову зграду за стан, озбиљно га ослободити порезе (не једногодишњим финансијским законом) ослободити га интабулационе таксе и т. д.

Док се међутим не изгради довољан број станова, мора се оставити или боље рећи продужити провизоријум некретности закупаца — само овог пута закон мора узети у заштиту и сопственика. Свеколико зло искуство, што су га сопственици зграда досада имали под владом пом. закона и допунских уредаба мора за у будуће бити отклоњено.

Некретност међутим има се ограничити на закупце станова; што се тиче закупаца кафана, дућана и других за трговину потребних локала — они се немају рашта заштитити. Шта више привредни и социјални разлози говоре у прилог слободе закупа. Приговор да ће се као трговци моћи населити странци и наше потиснути — неозбиљан је. Напротив под теретом данашњега закона, као што је то напред изложено, не само локали већ цела непокретна имања прелазе у руке нежељених — а то је већ за размишљање. Тако исто само оскудни знањем привредне политике могу тврдити да ће поскупити роба, ако се закуп трговачких етаблисмана остави слободи договарања. Напротив, слобода уговора даће, једино она, могућности да се нове конкурентне радње отворе од стране наших млађих трговаца и тако сурвати картел данашњих дућанција. Против заштите предратних закупаца дућана и кафана говори и та околност што се нигде по цени робе није могло закључити за ове две године ко је предратни, а ко поратни закупац, јер је и први, који је осам до десет пута јевтинији локал имао тражио исту цену за своју робу као и онај други. Најзад овај монопол локала гарантован пом. законом значио је чисту премију трговцу на рачун господара имања, што се види већ из појаве: да је при разортачавању ортак ортаку плаћао по 40.000 дин. за „уступање“ локала а при уступању новом закупцу и по 60.000 дин. Па и сам фискус трпео је штете од ове заштите трговаца за ове две године после рата, јер да је сопственик зграде праву закупнину вукао, фискус би у толико већу порезу на принос од зграда примао. Такле и фискални разлози говоре да се комерцијални локали оставе слободни. На послетку слобода уговарања закупа код трговачких етаблисмана може једино послужити као доказ сопственицима станова садањих и нових, да влада заиста мисли: да временом

све па и станове преда слободи утакмице како је и пре рата било — а без тога нема изгледа, да ће неко хтети и смети зидати нове скупе зграде. Нека је узгред поменуто и то да један добар део дућана на најлепшем месту у Београду припада извесним добротворним фондовима као пок. Николе Спасића (око 60 дућана), пок. Симе Игуманова (око 15 дућана и једна кафана) Николе Радојковића, Илије Коларца итд. итд

Ово питање оскудице зграда, ма колико компликовано било, желети је да буде праведно решено и нови закон не сме ни у ком облику помагати закупце у експлоатисању сопственика — сем ако се њиме хоће да укорени идеја да данашњи поредак треба сурвати. Идеал новог закона мора бити враћање на слободну конкуренцију где је могућно — а код закупца трговачких локала очевидно је могућно.

Неће можда бити излишно напоменути: да је белгијски законодавац у закону о закупима од 14 августа прошле 1920 год. стао на страну слободног уговарања закупа свих зграда, које поглавито служе трговини и индустрији (чл. 1. и 7.). За белгијског законодавца било је неоспорно, да се приватна непокретна својина може и сме ограничавати само онде, где је друштвени интерес, а никако онамо где то захтева себичњачки интерес једне групице људи — и ово служи на част влади и парламенту у Белгији.

Д-р Велизар Митровић
проф. права на Универзитету

5

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

	Смештај у библиотекама	
	Немањина 22-26	А. венац 1
1. КОМЕНТАР ЗАКОНА О ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ Невена Петрушић, Драгољуб Симоновић Београд: Службени гласник, 2011.	+	+
2. КОМЕНТАР ЗАКОНА О УПРАВНИМ СПОРОВИМА: са судском праксом Зоран Р. Томић Београд: Службени гласник, 2012.	+	
3. ЉУДСКА ПРАВА И УСТАВНА ДЕМОКРАТИЈА: уставни судија између негативног и позитивног активизма Цирил Рибичич Београд: Службени гласник: Уставни суд Републике Србије, 2012.	+	+
4. КОЛЕКТИВНА ПРАВА И ПОЗИТИВНА ДИСКРИМИНАЦИЈА У УСТАВНОПРАВНОМ СИСТЕМУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ Приредио: Миодраг А. Јовановић Београд: Правни факултет Универзитета: Службени гласник, 2009.	+	+
5. НА БЕЛОМ ХЛЕБУ: смртна казна у Србији 1804–2002. Иван Јанковић Београд: Службени гласник: Clio, 2012.	+	+
6. РЕФОРМА УПРАВЉАЊА У САВРЕМЕНОЈ ДРЖАВИ: развојни и демократски потенцијали децентрализоване државе Веран Станчетић Београд: Службени гласник, 2012.	+	+
7. О ЈЕМСТВИМА НЕЗАВИСНОСТИ УСТАВНИХ СУДОВА: са посебним освртом на Уставни суд Србије Боса М. Ненадић Београд: Службени гласник, 2012.	+	+
8. УМЕЋЕ УЖИВАЊА Жилијен Офре де Ламетри Београд: Службени гласник, 2012.	+	

	Смештај у библиотекама	
	Немањина 22-26	А. венац 1

9. ПИСМО ВРХОВНОЈ ВЛАСТИ И ДРУГИ КРАЋИ СПИСИ +
Михаил Афанасијевич Булгаков
Београд: Службени гласник, 2012.

10. ЗА КИМ ЗВОНО ЗВОНИ: медитације у кризним тренуцима са разјашњењима и молитвама +
Џон Дон
Београд: Службени гласник, 2012.

11. СНОВИ
Франц Кафка +
Београд: Службени гласник, 2012.

12. ФИЛОЗОФСКИ ТЕСТАМЕНТ
Феликс Равесон +
Београд: Службени гласник, 2012.

13. О САМОУБИСТВУ И БЕСМРТНОСТИ ДУШЕ +
Дејвид Хјум
Београд: Службени гласник, 2012.

14. НАПУЉСКИ ГУШТЕР
Александар Дима, ст. +
Београд: Службени гласник, 2012.

15. СПИСИ О МИЛОСТИ: расправа о љубавним страстима +
Паскал Блез
Београд: Службени гласник, 2012.

16. МОЋ НОВЦА: новац и моћ у савременом свету 1700–2000. +
Најл Фергусон
Београд: Службени гласник, 2012.

17. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ АСПЕКТИ ПРИВРЕДНОГ РАСТА
Борис Беговић +
Београд: Службени гласник: Центар за либерално-демократске студије, 2011.

18. ЗА СУД ИСТОРИЈЕ: о Стаљину и стаљинизму +
Рој Медведев
Београд: Службени гласник, 2012.

	Смештај у библиотекама	
	Немањина 22-26	А. венац 1

19. СТОПЕ У ПЕСКУ
Борислав Пекић +
Београд: Службени гласник, 2012.

20. ТЕОРИЈА КЊИЖЕВНОСТИ: рјечник
књижевног називља +
Миливој Солар
Београд: Службени гласник, 2012.

6

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ УПРАВЕ ЗА ПЕРИОД ФЕБРУАР – МАРТ 2013. ГОДИНЕ

1. ЗАТОЧЕНИК НЕБЕСА
   Карлос Руис Сафон
   Београд: Чаробна књига, 2012.

2. САСВИМ СКРОМНИ ДАРОВИ
   Угљеша Шајтинац
   Београд: Архипелаг, 2012.

3. СЕДАМ ГОДИНА КАСНИЈЕ
   Гијом Мусо
   Београд: Алнари, 2012.

4. СРЕЋНИЈА НЕГО ИКАДА
   Мена Ван Праг
   Београд: Моно и Мањана, 2011.

5. СВЕТЛО ИЗМЕЂУ ОКЕАНА
   М. Л. Стедман
   Београд: Лагуна, 2012.

6. ЛУД ЗА ТОБОМ
   Џенифер Круси
   Београд: Evro-Giunti, 2012.

7. НАЈЛЕПШЕ МЕСТО НА СВЕТУ ЈЕ ОВДЕ
   Франсеск Миљарес
   Београд: Моно и Мањана, 2012.

8. КОНСТАНТИНОВО РАСКРШЋЕ
   Дејан Стојиљковић
   Београд: Лагуна, 2009.

9. ALL INCLUSIVE
   Љубица Арсић
   Београд: Лагуна, 2012.

10. КАД СВАНЕ, РАЗЛАЗ
    Гордана Ћирјанић
    Београд: Evro-Giunti, 2012.

PREPORUČUJEMO

1. Vladislav Bajac: GASTRONOMADSKE PRIČE / Beograd: Arhipelag, 2012.

Preuzeto sa sajta: http://www.knjizare-vulkan.rs/GASTRONOMADSKE-PRICE-14394

Nova knjiga Vladislava Bajca ispunjena je neobičnim junacima i savremenicima, proživljenim događajima i najređim otkrićima. Pisane u proteklih nekoliko godina, nove priče Vladislava Bajca oličavaju uzbudljivu nomadsku potragu za novim iskustvima, kulturama i prostorima. Priče u ovoj knjizi odigravaju se u Italiji, Slovačkoj, Kini, Islandu, Francuskoj, Egiptu, Nemačkoj, Švedskoj, ali i u Beogradu. Priče objedinjene u jednu celinu zajedničkom tačkom gledišta pripovedača, modernog nomada koji u doživljenom vremenu i konkretnom prostoru promišlja i osmišljava male i velike istine vlastite egzistencije. Gastronomadske priče preispituju stvarnost, donose oživljene scene i prizore iz gradova i prostora kroz koje čitaoce vodi ova pripovedačka avantura, ali nas vode i od autobiografskog kazivanja do neobičnih biografija i sa Istoka i sa Zapada. U Gastronomadskim pričama hrana ima ili glavnu ili jednu od najvažnijih uloga. Hrana je u ovim pričama izraz svakodnevice, ali i magije, kulture i obreda. Ovo je neskrivena pohvala intimi, privatnosti i ličnim fascinacijama.

2. Vladislav Bajac: KNJIGA O BAMBUSU / Beograd: Arhipelag, 2010.

Preuzeto sa sajta: http://www.arhipelag.rs/knjige/knjiga-o-bambusu/

U središtu romana Knjiga o bambusu nalaze se Istok, zen, budizam kakve nismo poznavali. Nesvakidašnje uzbudljiv, sabran i promišljen susret s kulturom, tradicijom i svakodnevicom Istoka. Bajac u romanu Knjiga o bambusu pripoveda o tragovima kulture i istorije u svakodnevnom iskustvu, o neobičnim junacima u čijim se životima otkrivaju priče vanredne uzbudljivosti, lepote i životne mudrosti.

Knjiga je objavljena na nekoliko svetskih jezika.

Roman je samo u Francuskoj doživeo dva izdanja.

3. Priredili David Albahari i Srđan Tešin: STAROST / Beograd: Arhipelag, 2012.

Preuzeto sa sajta: http://www.arhipelag.rs/knjige/starost/

Tematska antologija savremene srpske priče koju su priredili David Albahari i Srđan V. Tešin.

Priređivači su pozvali dvadeset jednog savremenog pisca da napišu priču o starosti i o tome kako oni starost vide. Odgovarajući na temu ove antologije, pozvani pisci, pri čemu je reč o piscima sasvim različitih poetika i sasvim različitih generacija, počev od najmlađih, napisali su zanimljive, uzbudljive, vesele, mudre i provokativne priče o starosti.

U antologiji Starost objavljene su priče Jovice Aćina, Slobodana Tišme, Milice Mićić Dimovske, Žarka Radakovića, Davida Albaharija, Svetislava Basare, Ljubice Arsić, Mihajla Pantića, Jelene

Lengold, Milete Prodanovića, Zorana Ćirića, Veselina Markovića, Mirka Demića, Ildiko Lovaš, Srđana V. Tešina, Uglješe Šajtinca, Saše Ilića, Borivoja Adaševića, Enesa Halilovića, Andrije Matića i Miće Vujičića.

– Naš projekt Starost zamišljen je kao pokušaj pružanja odgovora na niz pitanja koja se neumitno nameću kada je reč o ovoj temi: *Šta nam znači starost? Šta očekujemo od starosti? Kada se doista postaje star? Strah od starosti? Žaljenje za mladošću? Sukob star-mlad? Najlepše godine naših života? Starost kao radost ili tugovanje? Odupiranje starosti?* I posebno: *Kada pisac postaje star?* Pozvali smo još dvadesetak pisaca da nam se pridruže u potrazi za odgovorima, a knjiga koju čitalac drži u rukama donosi odgovore dvadeset jednog autora. Iako pripadaju raznim starosnim grupama i njihovi odgovori – napisani u obliku priča ili eseja – pokazuju da ih tema starosti duboko inspiriše, pogotovo kada se prikazuje i razrešava pričom o ljubavi ili smrti. U svakom slučaju, bez obzira na to kako su ovi tekstovi izloženi pažnji čitalaca, oni potvrđuju izuzetnu pripovedačku umešnost mladih i mlađih naraštaja u današnjoj srpskoj prozi. Čitalačka znatiželja i zainteresovanost za savremenu srpsku prozu biće tako višestruko nagrađena čitanjem ovog izbora – kažu David Albahari i Srđan V. Tešin u predgovoru knjizi Starost.

IV ОСВРТИ И ПРИКАЗИ

Милош Немањић[1]

СТАРОСТ – АНТОЛОГИЈСКА ЗБИРКА, ПРИРЕДИЛИ ДАВИД АЛБАХАРИ И СРЂАН В. ТЕШИН. – БЕОГРАД: АРХИПЕЛАГ, 2012–197 СТР. (ЛАТИНИЧНО ИЗДАЊЕ)

Текстови 21 аутора у овој антологијској збирци, од најмлађег, Миће Вујичића (1979) до најстаријег, Јовице Аћина (1946), резултат су пројекта који су у својим разговорима на тему старости осмислила два писца, Давид Албахари (1948), старији и познатији и Срђан В. Тешин (1971), млађи али такође већ довољно познат. Пројекат је замишљен као покушај пружања одговора на низ питања у вези са овом актуелном темом, као што су: Када се заиста постаје стар? Шта очекујемо од старости? Страх од старости? Жаљење за младошћу? Сукоб стар – млад? Старост као радост или туговање? Одупирање старости? Све су то питања која поставља и савремена геронтологија, и не само та релативно нова дисциплина, него и антропологија, и филозофија, и социологија, и психологија и др.

Свакако вредан пажње, овај покушај тражења одговора на поменута питања у књижевности више је него легитиман и има и своје претече. Љубица Арсић (1955), књижевница заступљена и у овој збирци, објавила је занимљив текст *Травка вечне младости* (Политика, 23.02.2008), у коме је указала да се у делима неких од најпознатијих светских писаца, као што су Габријел Гарсија Маркес, Џулијан Барнс и Михаел Улебек, открива огроман цивилизацијски јаз између младих и старих у готово свим савременим друштвима. У модерним друштвима, закључује ова књижевница, нормално је рогушити се на старост. У међувремену, преведен је и нови роман Џулијана Барнса *Ово личи на крај* (2011), у коме овај познати писац поставља врло озбиљна филозофско-антрополошка питања људског живота, човековог краћег или дужег трајања и његове муке да се избори са реконструкцијом сопствене историје. Питање сећања и субјективног времена, личне историје, кључна су питања овог романа. Он пише: Ја знам оволико: постоји објективно време, али постоји и субјективно време, оно

1 Др Милош Немањић, социолог, председник Геронтолошког друштва Србије.

које носите са унутрашње стране ручног зглоба, одмах до оног места на коме се мери пулс. А то лично време, које јесте право време, мери се вашим односом према сећању. У том смислу, питање над питањима је управо тај однос према сећању. Француски социолог Венсан Карадек, у својој књизи *Социологија старења и старости,* наводи следеће:...прелазак на пензију, као преломни моменат у животу појединца (прим. М. Н.) праћен је временском рекомпозицијом и реконструкцијом личног идентитета. У том кључу треба тумачити и приче односно есеје у овој збирци, међу којима се, по мом мишљењу, издвајају *Уверљив крај* Д. Албахарија, *Пица каприћоза* Љ. Арсић, *Тренутак, међу свим осталим* Михајла Пантића (1955) и прича Срђана В. Тешина с насловом на енглеском. Занимљив је и кратак есеј Милице Мићић-Димоске (1947), књижевнице познате и по роману Последњи доживљаји МСС.

Какав је значај свих ових прича, свих ових текстова за поимање старења и старости? Давид Албахари, иницијатор овог пројекта, још је у свом роману *Цинк* (1988) написао нешто што објашњава незамењиву улогу књижевности у тумачењу људских судбина: ... судија Димитријевић ипак не пропушта да увиди једну врсту књижевне предестинације, да је искуство света већ сачувано у искуству књижевног обликовања, те да се сваким животом потврђују пројективне и обликовне моћи књижевности. Тако он, преко Тамаре, свог лика у поменутој причи, која покушава да успостави везу с прошлошћу кроз сећање на учење енглеског језика у неком колецу, нуди, у ствари, једну метафору људског трајања које је на свом заласку. *Застала је док је у себи бројала деценије – педесет пет година. Није могуће, рекла је библиотекарки док је узимала чашу с водом, али управо сам схватила да сам остарила.* Она то закључује тек тада и не може да каже како се због тога осећа, али додаје да *старост није лепршава салвета којом једном обришемо умазане усне и онда одлазиш кући.* Старост је цела збирка салвета, у ствари сва она искуства која човек доживи и која се таложе у њему и онда наједном продру у сећање. *Морамо се запитати* – поставља Тамара себи питање – *да ли то кретање по вертикали, тај непоменути лифт који води од подрума до врха, симболично представља кретање до старости.* У свођењу овог животног биланса, писац нам о свом лику казује следеће: *Замислила је свој живот као књигу и изненадила се колико је мала и танка.* Над свим тим ипак наткриљује се једна животна филозофија пред неумитношћу краја живота. Тамара размишља и о стрепњи која се јавља у старости, питајући се да ли је то право осећање које прати старост. *Када си стар, помисли Тамара, тада свима сметаш. Да, помислила је, то је прави знак старости и одједном си свима на путу, сви се саплићу о тебе.* На крају, Албахари се враћа књизи и библиотеци као метафори. *Уосталом, свака старост је књига и свака је другачија. Једино је крај увек исти.* И тако се затвара круг, можда донекле песимистички, али то је та тамна, али присутна страна сваког живота с којом се треба суочити.

Једна од прича у овој збирци, која такође заслужује посебну пажњу, свакако је прича Михајла Пантића (1957), насловљена *Тренутак, међу свим осталим,* која својом наративном структуром можда понајбоље приказује муке са преиспитивањем сопствене прошлости у кључу временске реком-

позиције. Наратор овде, усред једне летње ноћи, кроз отворен прозор, слуша разговор двоје људи, жене и мушкарца, који су се тек недавно доселили у то насеље на Новом Београду и ту започели нов живот. Тако да прича која следи делује као непосредна исповест двоје људи, којима је потребно растерећење од баласта прошлости.

Разговор је, како наводи наратор, почео препирком, и узајамним оптужбама за неразумевање. То се понекад дешава људима, како он даље наводи, који се привикавају на заједнички живот. Дакле, ради се о људима који су за собом оставили добар део живота, а, у овом случају, очигледно, жена је имала већу потребу да себи, али и своме партнеру, разјасни неке деонице свог животног пута. Партнер је стрпљиви слушалац, који само повремено прекида своју саговорницу, којој очигледно није лако да се ослободи баласта прошлости и због тога је на махове помало и нервозна. Проживела сам са тим човеком (реч је о њеном првом мужу, у наставку њене исповести – М. Н.) толике године, шта мислиш да се тај тумор може одстранити оперативним путем. Када са неким живиш предуго, свеједно шта према њему осећаш, он постане део тебе, и ти постанеш део њега – не присиљавај ме да се сада правим паметнијом него што јесам. Овај искрени говор само показује како је у рекомпозицији времена тешко ампутирати било који део прошлости. Наставак разговора ово двоје људи, како преноси наратор, убедљиво то потврђује. „Човек треба да оде у пензију, додаје партнер, док му је преостало колико-толико времена да још понешто може да учини са собом. Рецимо, да се на прагу шездесете још једном заљуби. Очигледна је разлика између ово двоје људи када је реч о прошлости: он је остао удовац, она се тешко одлучила на развод, увиђајући после много година да је тај брак за њу био промашај. Опет се показује да се рекомпозицијом времена не могу исправити грешке прошлости. Женина прича даље тече као широка река са свим меандрима које је успут остављала, а такав ток је карактеристичан за многе животе, и тешко га је вратити у мирно корито. Цео овај разговор је ипак у сенци старости која надолази. А ти, плашиш ли се ти старости? – пита у једном тренутку жена. Не знам, некада да, некада не – одговара партнер. Углавном знам да долази, и да више није далеко. Још неку годину и бићу млади старац. Биће у том узајамном исповедању још животних детаља, појачаном осећају пролазности када се изгубе родитељи, посебно када је то отац за кћер, нагомилавању искуства и оптерећењу бројним социјалним мрежама и др. Човек види да његови вршњаци постају старци, и то му је некако нормално, али не верује у сопствену старост. Старост ипак има своје знакове, који опомињу – неки се јављају у четрдесетим, неки у шездесетим годинама – и опет крајње индивидуализовано. ...Схватила сам, каже на самом крају разговора ова, по свој прилици, такорећи шездесетогодишња жена, да је старост, у ствари, тренутак у којем се душа постепено одваја од тела, јер душа не зна за време. А тело зна. И све је у том усаглашавању, које је коначно немогуће, али на њему вреди радити. Следи цео један пасус, који у овој књижевној форми, у ствари, садржи читаву мудрост старења, по, како је то лепо рекао Албахари, *књижевној предестинацији*. Треба се одупирати, остати у сну, стално нешто ново замишљати, и то до последњег тренутка. А крај треба прихва-

тити као и сваки други тренутак – закључује наратор.

У контексту приказа ове књиге са причама о старости, поред свих осталих, издваја се својом симболиком и прича Љубице Арсић (1955) *Пица каприћоза*. Ова књижевница, позната по свом роману *Икона*, посвећеном школовању Лазе К. Лазаревића у Берлину и његовој великој љубави са Аном Гутјар, овде је на задату тему, ако тако може да се каже, испричала животно истиниту, а књижевно лепо обликовану, причу о непоновљивости доживљаја из младости. Опет жена, што је интересантно, сада већ у позним годинама, долази у Рим, у коме је често боравила са својим оцем, да би се срела са човеком кога је волела и који је њу волео у младости. Пица познатог назива, као италијански специјалитет, симболише њихове сусрете уз то јело, при чему се посебно истиче Маркова – тако се зове човек с којим је дошла да се сретне – пажња да увек зна како она воли мало више кечапа. Она одседа у једном старом хотелу и одлаже позив некад вољеном човеку да би проживела своја сећања. Међутим, ни исто место, ни стари амбијент, ни људи које сада среће, ни мирис хране не могу да оживе чар и лепоту првобитног доживљаја. Прича почиње овако: Допутовала је у Рим да се после много година види са Марком. Али ни она ни Марко нису више они који су били пре тридесетак или више година: он је ожењен и има своју породицу, она је разведена. Остала су сећања на долазак у Рим са оцем, који више није жив, и, наравно, на сусрете са младим Марком. Дуго је по доласку у стари хотел оклевала да му се јави. Одлагање онога што долази, увек појачава узбуђење – једна је рефлексија наратора. Неке неуспешне везе после развода, површни и млаки односи са двојицом партнера који су се потом јавили у њеном животу, појачавају њену жељу за поновним виђењем са Марком. Чим се окупа – размишља она – јавиће се Марку. Отишла је прво ипак сама на своју омиљену пицу, јер се још није јавила Марку. Сетила се како је он увек водио рачуна о томе да она воли много кечапа, сетила се такође да јој када су о нечему дискутовали никада није противречио, али да је остајао у уверењу да је он у праву итд. Најупечатљивији је, међутим, завршни део ове приче, њена поента, ако тако може да се каже. Кревет у коме лежи полако се загрева призваним призорима из односа са Марком, који јој је све опростио. Загрљај их обавија, мири у једну једину дрхтаву ствар. Њој је добро, тако добро с познатим Марком међу ногама. И на том сећању завршава се и њен долазак у Рим на виђење с Марком. Није имала храбрости да оде и на састанак са њим.

Као и ове три, тако и остале приче из ове збирке, Јовице Аћина, Светислава Басаре, Јелене Ленголд, Веселина Марковића и осталих, на оригиналан и аутентичан начин варирају тај лајтмотив о рекомпозицији времена и реконструкцији идентитета када се пређе више од половине животног пута. Па ипак, свака прича и у животу и у књижевности је прича за себе.

Skenirano: časopis Gerontološkog društva Srbije „Gerontologija“, 2/2012

4. Sajmon Baron-Koen: PSIHOLOGIJA ZLA / Beograd: CLIO, 2012.

Preuzeto sa sajta: http://www.clio.rs/knjige.php?id=556

Sajmon Baron-Koen, ekspert za autizam i razvojnu psihopatologiju, uvek je želeo da izoluje i razume faktore koji nagone ljude da postupaju sa drugima kao sa objektima (stvarima). Ova knjiga nudi radikalan preokret – ona pomera fokus sa zla na empatiju.

Autor tvrdi da, za razliku od zla, empatija ima odgovore. U Psihologiji zla empatija se stavlja pod mikroskop i iznosi se sasvim nova ideja – da se svi nalazimo u spektru empatije i da svako poseduje izvestan stepen empatije. Autor drži da empatija nije „nešto“ što se uči, već da posedujemo i „gen empatije“ i postavlja pitanje da li je nedostatak empatije uvek negativan.

Psihologija zla daje drugačiji odgovor na pitanje šta navodi čoveka na negativan put i izaziva čitaoca da zameni ideju o zlu sa idejom o opadanju empatije.

Pošto je dovelo okrutnost u oblast nauke, ovo putovanje ljudskom prirodom nas napokon odvodi od zla.

Dr. Helena Kronin, direktor Centra za filozofiju prirodnih i društvenih nauka

Fascinantno... hrabro.

Sandej Tajms

Atraktivno humano... Fascinantne informacije o stepenovanju empatije i stanju naših umova.

Fajnenšel Tajms

Laka za čitanje i puna anegdota. Autor s elanom predstavlja istraživanja o umu (mozgu).

Ketlin Tejlor, Sajens fokus

Iz sadržaja

1. Objašnjavanje „zla” i ljudske surovosti
2. Normalna raspodela mehanizama za empatičnost
3. Kad je nulti stepen empatije negativan
4. Kad je nulti stepen empatije pozitivan
5. Gen za empatiju
6. Razmišljanja o ljudskoj surovosti

Dodatak 1: Koeficijent empatičnosti (EQ)

Dodatak 2: Kako uočiti negativni tip nultog stepena empatičnosti

5. Karlos Ruis Safon: ZATOČENIK NEBESA / Beograd: Čarobna knjiga, 2012.

Preuzeto sa sajta:
http://www.carobnaknjiga.com/a22131b8-d1b9-47e5-ae0a-e45f311345cf/Zatocenik-Nebesa.aspx

Jednog prohladnog decembarskog jutra 1957, u knjižaru „Sempere i sinovi“ ušao je tajanstveni čovek zlokobnog izgleda, kupio primerak Grofa Monte Krista i u njemu ostavio neobičnu poruku za Fermina Romera de Toresa. Danijel Sempere, uznemiren pojavom tog neznanca, počinje da istražuje kakve niti povezuju njega i njegovog najboljeg prijatelja. Pred njim se razotkriva jedno mračno razdoblje Ferminove prošlosti i njegova veza s Davidom Martinom, neobičnim piscem čija se životna sudbina preplitala s Danijelovom a da ovaj toga nije ni bio svestan. Otkrivajući detalje te priče, Danijel će doći do zastrašujućeg saznanja o prošlosti svoje porodice, koje će ga uzdrmati i zauvek promeniti kao čoveka.

Zatočenik Nebesa pripada ciklusu o Groblju zaboravljenih knjiga, koji zasad sačinjavaju još i Senka vetra i Igra anđela, dve knjige koje spadaju u najčitanije i najcenjenije knjige savremene španske proze. Romani ovog ciklusa međusobno su povezani likovima i sižejnim nitima, ali svaki od njih nudi i završenu nezavisnu priču.

Zatočenik Nebesa hronološki se odvija nakon Senke vetra, ali bavi se i događajima koji su se odigrali ranije, bacajući novo svetlo na zaplet i likove iz prethodna dva romana.

„Karlos Ruios Safon je ponovo otkrio šta znači biti veliki pisac. Njegova vizionarska veština pripovedanja priča već je žanr za sebe.“

USA Today

„Njegova inicijativa je smela, ozbiljna i silovita; njegovo rukovanje žalosnom španskom istorijom 20. veka vrsno je kao njegova književna veština. Ništa od toga nije baština samo jednog grada, nego celog sveta.“

The Times

6. Ratko Božović: MOJE SIMPATIJE / Beograd: Čigoja štampa, 2012.

Preuzeto sa sajta: http://www.politika.rs/rubrike/Kultura/Nalicje-politicke-stvarnosti.lt.html

Zna se da onaj ko nije došao u sukob sa učmalom i konzervativnom sredinom, nije se ni rodio kao kreativna ličnost. Prestupnici ne bi pevali u horu ni zbog moranja ni zbog dosade. U knjizi „Moje simpatije”, koju je objavila „Čigoja štampa” iz Beograda, kaže Ratko Božović, nisu se našli samo prestupnici, iako oni preovladavaju, nego i stvaraoci koje je u svom kompjuteru označio kao svoje simpatije. U knjizi je više od pedeset portreta: Milovan Đilas, Predrag Koraksić Koraks, Danilo Kiš, Dragan Kolundžija, Ostoja Balkanski, Slobodanka Rakić Šefer, Cvetko Lainović, Jelena Šantić...
Milovan Đilas, ističe Božović, vratio se u javni život krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina, pre svega, svojim knjigama, ali i mnogobrojnim monografijama o njegovom burnom životu i njegovim delima, koja su objavljivana, pretežno, u svetu. Kada je umro, 20. aprila 1995. godine, tom događaju nije posvećena velika pažnja. I dok je kod nas njegova smrt gotovo prećutana, najveći američki i evropski listovi odlazak Đilasa doživljavaju kao veliki gubitak i za Evropu i za ceo svet. O Đilasu pišu „Njujork tajms”, „Vašington post”, „Indepedent”, „Gardijan”, „Mond”, „Soar”... Božović zaključuje: „Tako je, eto, otišao veliki buntovnik. I neistomišljenik. A neistomišljenicima

se, izgleda, ovde nikada ne prašta. Tamo gde je sporna etika i estetika života, tamo je sporna i etika i estetika smrti. A to bi trebalo da ide zajedno."
Najlucidnije i najbritkije političke komentare, primećuje Božović, obznanio je, u svojim karikaturama, Predrag Koraksić Koraks. On je hroničar sveopšte posrnulosti naše političke zajednice. U njoj je sve izokrenuto naopačke, a javnost je oblikovana lažnim ogledalima. U središtu njegovog vidnog polja našle su se političke ličnosti, politička čudotvorstva i politika kao pozorište surovosti i zločina. Njega, prevashodno, interesuje naličje političke stvarnosti.
Kada je reč o Danilu Kišu, kao majstoru književnog zanata i kao nadmoćnoj književnoj pojavi, teško je sa sigurnošću tvrditi gde je bio najsuperiorniji: kao romansijer i pripovedač, esejista i prevodilac, ili teoretičar i polemičar. Baz preterivanja se može reći da je sve radio briljantno. Svuda je trijumfovalo njegovo lirsko majstorstvo... Kao pisac od velikog talenta i nemerljivog znanja, Kiš je u „Času anatomije", tvrdi Božović, uspeo da dostigne punu saglasnost između svojih teorijskih stanovišta o literaturi i vlastitog književnog umeća.
Od svojih prvih pesama, Dragan Kolundžija poeziju obznanjuje kao fantastično biće koje seže do snažno doživljene realnosti i do svojih iracionalnih dubina, do nesvesnih poriva. Njegova poezija je oznakovljena. To je naročito prepoznatljivo u ostvarenom nastojanju da približi individualnu i kolektivnu dramu, pa čak i da ih sjedini.
Za razliku od mnogih naših kulturnjaka, koje je ophrvala apatija, jer su se umorili pre nego što su istrčali krug svojih želja, Ostoja Balkanski je dovršio najduža svoja putovanja snagom olimpijca. Stoga, on mora biti zapamćen svuda gde postoji kultura pamćenja. Slobodanka Rakić Šefer naslanja se na prošlost likovnog iskustva i njime se podstiče. Njoj su poznata i klasična i moderna dela likovne umetnosti, ali to je, izgleda, samo inspiriše da im pridoda svoje likovne čarolije.
Bela boja i linija koja je prati nije samo svođenje slike na njenu suštinu, već i njeno dotadašnje prekoračenje. Kad je Cvetko Lainović uobličio svoju estetiku bele boje, ostala je zapamćena i njegova misao: „Bela boja je najkraće rastojanje između mene i tebe". Od čina slikanja i crtanja, Lainović je pravio istinski ritual, u kojem je izgledalo kao da je čarobnjak, ali i izvršilac „naloga", koji ne dolazi od njega samog. Crtajući munjevito, Lainović se okretao ka nebu, prizivao Boga, krstio se. Imao se utisak da je u njemu bila skoncentrisana neverovatna energija, fokusirana prema licu koje je lovio, koje je uzimao pod svoje.
Jelena Šantić, naglašava Božović, bila je ikona otpora i heroina građanske neposlušnosti. Ako se neko, svim svojim bićem, zalagao za prisustvo glasa razuma i glas savesti u vremenima sumorne krize, apsurde istorije i politike rata, onda je to bila baš ona. Niko kao ona, niko koliko ona. To nije bilo neočekivano za one koji su je poznavali, koji su joj bili bliski.
Toplo, s puno ljubavi, Ratko Božović pisao je i o Đuru Šušnjiću, Esadu Ćimiću, Radomiru Konstantinoviću, Nikoli Miloševiću, Živojinu Pavloviću i mnogim drugim svojim simpatijama.

Zoran Radisavljević

7. Priredio Ratko Božović: ŠAPA U RUCI / Beograd: Čigoja štampa, 2012.

Preuzeto sa sajta: http://www.politika.rs/rubrike/kultura-i-zabava/Nova-knjiga-iz-serijala-o-psima-Ratka-Bozovica.sr.html

Кућни љубимци могу да буду најнеочекиваније врсте животиња, али и даље су пси и мачке на првом месту и о њима су написане читаве библиотеке, али то не умањује популарност серијала проф. др Ратка Божовића о искуствима „кучкара" у коме је сада објављен четврти наслов „Шапа у руци".

Серијал је покренула туга познатог професора социологије културе и аутора тридесетак књига Божовића за угинулим псићем малтезером Бонијем коме је посветио прву књигу а

онда се досетио да би могао да прикупи текстове својих пријатеља и познаника посвећене њиховим кућним љубимцима.

Тако је настала, пре три године, књига „Пси и њихови пријатељи”, коју је Божовић приредио а међу онима који су се одазвали позиву била су и тако звучна књижевна имена као што су академик Душан Ковачевић, писци Давид Албахари, Вук Драшковић, Филип Давид, Биљана Србљановић...

Следила је књига „Пријатељи” (2010) у којој је нагласак био на пријатељству између човека и пса а аутори текстова су, између осталих, Горан Паскаљевић, Александра Ковач, Петар Лаловић...

Трећа књига је, како признање аутор, настала делимично под притиском кучкара који се нису нашли у две претходне па се 2011 појавила „О псима и људима”.

Актуелна је настала са истом амбицијом да пренесе инспиративна сведочења кучкара.

Божовић не крије да му се чини да је тема човека и пса вечна и никада неће бити незанимљива барем оној армији оданих пријатеља паса.

Издавач овог серијала, иначе „мачкар” који разуме свакога који је дубоко везан за свог кућног љубимца, Жарко Чигоја каже да су све књиге овог серијала бестселери али и да нису он никада не би могао да одбије да објави Божовићеве књиге овог серијала јер зраче искреном оданошћу, међусобном љубављу између племенитих, паметних и верних паса, и човека.

Њега фасцинира што у свим исповестима које се налазе у књизи у центру није више човек већ пас.

У овој књизи текстове су писали новинари, уметници свих опредељења, професори и припадници других професија а критеријум је био да имају шта да кажу и умеју да то кажу, било да је прича смешна, тужна, драматична, сентиментална, субјективна, или само топла, људска, пардон псећа.

8. Borislav Pekić: KAKO UPOKOJITI VAMPIRA / Beograd: Laguna, 2011.

Preuzeto sa sajta: http://www.laguna.rs/n1919_knjiga_kako_upokojiti_vampira_laguna.html

Postoje li velike ideje zbog kojih vredi ubijati?

Nijedan život nije tako mali i beznačajan da se ubica kasnije ne bi kajao zbog njega...

„Treba gledati pravo. Jer da se htelo gledati iza sebe, dobili bismo oči na potiljku. Treba ljubiti zemlju dece svoje, a ne dedova svojih. Jer čast neće zavisiti od toga odakle dolazimo nego kuda idemo.“

Borislav Pekić

Dr Konrad Rutkowski, nakon posete jednom dalmatinskom gradiću, pokušava da opravda svoje postupke kada je, kao SS-oficir za vreme II svetskog rata, poslao jednog nevinog gradskog činovnika na vešala i na smrt pretukao jednog zatvorenika. Posle dvadeset i dve godine proganjaju ga aveti prošlosti i on u pismima pokušava da istraži korene zla u sebi i oko sebe i pronađe onu tanku granicu preko koje čovek prelazi u nečoveka.

Nemir u kome se prošlost vraća kao vampir ispisuje unutrašnju dramu Rutkowskog, i kroz neverovatan zaplet ideja od Platona do Wittgensteina, pokreće uvek aktuelno pitanje o ličnoj i kolektivnoj krivici, ličnom i kolektiv nom odnosu prema „istorijskoj istini“, koja predstavlja vampira koga on želi da ućutka.